

1

רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: **ס** יבא ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: **ב** החדש הזה

בדיל לאסנאה מופתי בארעא דמצרים: ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתיא האלין קדם פרעה ותקף ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל מארעה: א ואמר ית למשה ולאהרן בארעא דמצרים למימר: **ב** ירחא הרין

לקט בהיר

רש"י

אמר שהכוונה על מה שלקו צים סוף, ומה שאמר הכתוב "בארץ מצרים פירושו יושבי ארץ מצרים, או על אופן שכתב רש"י לקמן י"ד כ"ה בשם המכילתא ה' נלחם להם במצרים בארץ מצרים שכשם שאלו לוקים על היס כן לוקים אותם שבמצרים, ומה שאמר הכתוב לא ישמע אליכם פרעה פירושו אפילו אחר מכת בכורות כשישלח אתכם לא ישלח ברצון טוב ולהטותין אלא אחזק את לבו למען רבות וכו' (אורח"ח): **בא** פי' ליתן טעם למה כלל את אהרן בדיבור, וכמו שכתב רש"י בדיבור הסמוך, והוא מן התנחומא: **א** פי' לא שדיבר הקב"ה אל אהרן, כי אמרו חז"ל שפי' ואל אהרן שמה יאמר אל אהרן, אלא כללו בדיבור פי' אמר דבריו בלשון רבים, "דברו" אל כל עדת וגו' (אורח"ח): **ב** ופי' בארץ ולא בעיר מיושב, שאל"כ מיותר הוא (רמב"ן), בארץ מצרים ולא במצרים (ש"ר), וכלל הק"ו היינו אומרים אדרבה בא היתור לומר שהיתה בארץ מיושבת, ופי' אומרם תפלה "קלה" ב' דברים בגו, שהיתה רק תפלת יחיד ולא גופי תורה שנאמרו לכלל ישראל, גם היתה קלה לנודק פרעה ובנקשתו (מ"ל): **ג** מציא הדרוש, כי על פי פשוטו מיותר הוא שאמר דבר אחד ב' פעמים, כי ראש וראשון היינו הך (מ"ל), אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שהרי פירוש תיבת חדש משך ל' יום, אלא מאחר שמקור השם הוא בעבור שנתחדש בכל פעם דרשו בו חז"ל לשון חידוש, וכאן מפרש רש"י הענין ע"פ הדרוש, ובדיבור הסמוך מפרש הלשון, כי מאמרו ראש "חדשים" לשון רבים פירושו שלא רק בחדש ניסן הוא כן אלא בכל הי"ב חדשים, וא"כ מה זה אומרו "הזה" לשון יחיד היל"ל החדשים (כלומר

יס סוף ולנער את מצרים: **י**) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן, אלא בשביל לסמכה לפרשה שלאחריה (כ"א): **ח**) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל* שהאהרן עשה וטרח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במלוא ראשונה, שכללו עם משה"ה בדיבור (תנח" כ"ו): **בארץ מצרים**. חוץ לכרך"ב, או אינו אלא בחוץ הכרך, תלמוד לומר כללתי את העיר וגו' (ש"י כ"ט), ומה תפלה קלה לא התפלל בחוץ הכרך* לפי שהיתה מלאה גילולים, דבר* חמור לא כל שכן (מכילת): **ג**) החדש הזה. הראהו לבנה בחדש"ה, ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש (ש"ר - מכילת), ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא חייר קרוי שני, סיון שלישי (מכילת): הודה. נתקשה שנינו נסחאות * שבשביל. * דיבור חמור לא כיש ומפני מה לא נדבר עמו בתוך הכרך לפי וכו' * דבור

אור החיים

י. ומשה ואהרן וגו' ויחזק וגו'. כוונת הכתוב לומר שכגם שעשו את כל המופתים האלה אף על פי כן לא נתרצה לשלחם אפילו שלא בבחלט אלא לנחם מארצו לבד"י" כחומרנו (לעיל ה' ג) ולכך נא דרך שלשת ימים:

ב. החדש הזה לכם וגו'. טעם כפל ראש חדשים ראשון הוא וגו', נתכוון לומר כי חדש זה הוא ראש פירוש מובחר שבחדשים על דרך אומרו (שמות ל') בשמים ראש. ודקדק לומר לכם כי אינו משובח ומעולה שבחדשים אלא

אור בהיר

עא) וכל הכתוב נאמר בשביל חידוש תיבת מארצו.

משה על מולד הלז ראויה לקדש, ובר ואמר לו כזה ראו הראהו וכלל לא שנאמר (ו' כ"ח) ויכ ל"ח, מן היום אשר סמוך לשקיעת ה' עם השכח (מכילת): (מדבר, והלא כבר בני ישראל, אלא לזה למדני, וכדבון מדברים (מכילת): **לאמר בעשר לו** שיקחוכו בעשור מקחו מצעשור* ו שינו נסחאות * באויה * החורה (מ"ל), ורבי לפרעה להיות סתירה דברי משה, ושפיר מן של משה אל ישראל י תוספ' ד"ה ממאי, ל "לאמר" בין לוי הדי ומיד, והזמן מקושר ו

לישראל ותמצא ש' בניסן עתידין ליג ישראל ועל זה רא מונים מניסן ללד מ הזה ולא אמר חז הקדוש ברוך הוא יהיה זה לכם (ש"י)

החזק הנה ארם בהמשכת הקדושה ובמסורת מצור לצורך

לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם
לְחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה: ג דְּבָרוּ אֶל־כָּל־עַדְת
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה

לְכוּן רֵישׁ יִרְחִין קְדָמָי הוּא לְכוּן
לְיִרְחֵי שְׁתָּא: ג מְלִירוֹ עִם כָּר
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּעֶסְרָא
לְיִרְחָא קְדוֹן וְיִסְבוּן לְהוֹן גְּבַר

רש"י

לקט בהיר

משה על מולד הלבנה באיזו* שיעור תראה^(ד) ותהיה
ראויה לקדש, והראה לו באלבצט את הלבנה ברקיע,
ואמר לו כזה ראה וקדש (מנחות כ"ט. - מכילת), וכילד
הראה והלא לא היה מדבר* עמו אלא ביום,
שנאמר (וי כ"ח) ויהי ביום דבר ה', ביום אותו (ויק' ז'
ל"ח), מן היום אשר לוח ה' והלאה (במד' ע"ו כ"ח), אלא
סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו
עם חשכה (מכילת): (ג) דברו אל כל עדת. וכי אהרן
מדבר, והלא כבר נאמר (ל"ח י"ג) ואחיה דבר* (ה) אל
בני ישראל, אלא חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה
לזה למדני, והדבור יולא מצד שניהם כאילו שניהם
מדברים (מכילת): דברו אל כל עדת ישראל
לאמר בעשר לחדש. דברו היום בראש חודש^(ו)
שיקוהו בעשור לחדש (ספ): הודה. פסח מלרים
מקחו מצעשור* ולא פסח דורות^(ז) (ספ - פסחים ל"ד):
שינוי נוסחאות * באיזה * ידבר * אתה תדבר וגי' אתה ולא אתרן. * בעשור.

המידושים) האלו יהיו לכם ראש חדשים, אלא הכי פירושה
(החדש) כשהלבנה נמחדש (הזה) כזה שאני מראה לך (לכס)
יהיה לכם (ראש חדשים) ראש לכל חדש וחדש (רא"ם),
ואח"כ אמר הכתוב ראשון "הוא" לכם, פי' המידוש הוא
שהראיתי לך ואמרתי עליו כזה ראה וקדש, מידוש הוא
בעצמו יהיה ראש וראשון ל"א חידושי השנה האחרים
(כ"י). ויש טעם בדבר שנלוטונו בין לפי הפשט ובין לפי
הדרוש למנות החדשים דוקא מניסן החדש שילאנו בו
לגאולת עולם, ויש בזה זכירה ליציאת מלרים, ולזה אין
במורה שמות עממיות לחדשים, וכמו צימות השבוע שאין להן
שמות רק יום ראשון שני וכו' שיש בזה זכירה ליום השבת
(רמב"ן): (ד) פירש"י במנחות וז"ל: בשעת מולד הלבנה
אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת עכ"ל: (ה) כן הוא
במכילתא אשר משם נובעים דברי רבינו, ופירושו שנאמר
במלות שבת ואחיה דבר וכו', והיה די לומר דבר אל בני
וגו', אלא למעט בל, אחיה דבר ולא אהרן, וזה בנין אב לכל

המורה (מ"ל), ורבים מפרשי רש"י גורסים והלא כבר נאמר אחיה תדבר (ו' ז') ונדחקו בפירושו, כי מה ענין דיבור
לפרעה להיות ספירה לכאן, אבל האמת ידענו כי בכל מקום בין לפרעה ובין לישראל היה אהרן רק הממליך ומטעים ומפרש
דברי משה, ושפיר מקשה רבינו שמתיבת דברו משמע שהיו שוים בדיבור (בא"י): (ה) רז"ל במכילתא למדו זאת שהדיבור
של משה אל ישראל יהיה בר"ח מדהסמין הכתוב תיבת דברו להחדש הזה, ובפסחים ו': למדוהו מג"ש מדבר מדבר (ע"י
חוספ' ד"ה ממאי), אבל רבינו שעבודתו ליישב פשטיות הכתובים נראה כוונתו שפשט הכתוב מעיד על זה, מדהפסיק בתיבת
"לאמר" בין לווי הדיבור ובין הזמן ולא אמר דברו אל כל עדת בניי בעשור לחדש הזה לאמר, משמע שהדיבור יהיה חיקף
ומיד, והזמן מקושר אל תיבת ויקחו (מ"ל): (ז) פי' אפילו לכתחילה יכול ליקח בין קודם עשור ובין אחריו, אבל ודאי

אור החיים

לישראל. ותמלא שאלתו ז"ל (ר"ה י"א). בניסן נגאלו
בניסן עתידין ליגאל, כי החדש מסויים לטובת
ישראל ועל זה ראשון הוא ראוי להיות לכם שיהיו
מונים מניסן לזד מעלתו. עוד ירמוז באומרו החדש
הזה ולא אמר חדש זה, לרמוז על הידוע שהוא
הקדוש ברוך הוא דכתיב (לקמן ע"ו ז') זה אלי כי
יהיה זה לכם (ע"י) שיגלה להם כאומרים ז"ל (מכילתא

החדשים שהם י"ג כמספר זה:
ג. דברו וגו' לאמר. נריך לדעת למה הולך
לומר דברו ולא סמך על מה שאמר

אור בהיר

עב) פירוש החדש שאנו קיימין בה, אותו שנקרא הוה שהוא הקב"ה, לכם יתגלה.

העניש²⁸, וכל זה בזבח הפסח²⁹, כאמרו "ועברתי... והפיתי³⁰... אעשה שפטים³¹... ופסחתי"³² (להלן יב, יב"ג), רצה שתהיה מצותו זאת²⁹ לישאל על ידי משה ואהרן יחדו²², כמו שהשתדלו יחדו להשיב את המצרים בתשובה ולהורות את בני ישראל, כפי שזכרו שניהם יחד להוציא לפעל את פרי פעלת השתדלותם.

פרק יב

← (ב) החדש הזה לכם ראש חדשים. מאן ואילך יהיו החדשים שלכם², לעשות בהם ורצונכם, אבל בימי השעבוד לא היו ימיהם שלכם, אבל היו לעבודת

וכלל אין צורך בפעולה של הצלה. ועיין רבינו לעיל א"ד. וברש"י להלן יג, יח ד"ה וחמושים, מובא שרובם היו ראויים לעונש וקיבלוהו בזמן מכת חושך²⁸. חידוש רבינו קא חזינא הכא. א"ד"ן ילוקה אלוהיה עמה (סוכה כט, א) אינו בגדר של הלקיית כל הנוגעים בדבר, אלא הוא תנאי מוקדם כביכול לעצם האפשרות להביא את הפורענות על האומה. ב. "אלהי מצרים" אין מדובר על פסיליהם וכו' וכדעת רש"י יב, יב 'של עץ נרקבת ושל מתכת נמסת', אלא על שרי מעלה שלהם שכדי לפגוע באומה שלהם הקב"ה משפילים וכו' וכדכתב רבינו להלן שם יב, יב בפירושו. וכן הרמב"ן שם. 29. כלומר, הקרבת קרבן פסח מצרים על כל מרכיביה נועדה הן לסלק את הגנת אלהי מצרים ולאפשר הכאת המצרים מחד גיסא, והן לאפשר הגנה על בני ישראל (קצתן ראויים לו בצד מה') מאידך גיסא. 30. הרי עונש מצרים אמור. 31. הרי סילוק הגנת שרי מצרים. 32. הרי הצלת בני ישראל - וכל אלה כתוצאה מהקרבת קרבן פסח. שאם לא כן תמוהה הזכרת מכת בכורות בפרוטרוט באמצע הציווי על קרבן הפסח בפסוקים ג' יא, יד-כט. הרי פרטי המכה הוזכרו לעיל בהתראה ולהלן בביצוע, ומדוע, אפוא, לפרט שוב באמצע הלכות פסח מצרים?!

פרק יב

ב

1. זהו פירושו של "ראש", לא מלשון ראשון

אחרים ורצונם. לפיכך - ראשון³ הוא לכם לחדשי השנה. כי בו התחיל מציאיתכם הבחירי³³.

(ד) ושכנו הקרב אל ביתו⁴. אף-על-פי שיהיו מצריים רבים שוכנים בין בית עברי לבית רעהו, יקרא "שכנו"⁵ אותו העברי שהוא יותר קרוב לביתו משאר העברים.

(יא) מתניכם חגרים. מזמנים לדרך⁶, כענין "ונשנס מתניו"⁷ (מלכים"א יח, מו)⁸, להורות על בטחון בלתי מספק באל יתברך. בהיותם מכינים עצמם לדרך בעודם בבית-פלא^{8א}.

כדעת הרמב"ן, שהרי זה מוזכר בסיפא של הפסוק, אלא התחלה וראש. 2. כאילו כתוב: מהחודש הזה שהוא ראש לענין זה ואילך, לכם הם החדשים, כלומר, זמנכם הוא שלכם ולא של אחרים. 3. שיהא ניסן ראשון ואירי שני וכו'. לדעת רבינו מבנה הפסוק הוא סיבה ("לכם חדשים") ותוצאה ("ראשון"), ובוה אין כפילות בפסוק. 3א. ולא לעבודת אחרים ורצונם.

ד 4. קשה לרבינו תרתי, אהרי זו כפילות דשכן הרי הוא האדם הקרוב אל ביתו (ועיין בתשובת המכילתא על זה). ב"יתכן והשכן הקרוב אל ביתו (כלומר בבית הסמוך) הוא מצרי! 5. ומבנה הפסוק הוא "שכנו (דהיינו העברי) הקרוב אל ביתו (משאר העברים)". רבינו מפרש כאן "שכן" כמו שחז"ל פירשו "רעהו" = רעהו במצוות, דהיינו עברי.

יא 6. מקורו ברש"י. ואין זה פירוש המילים אלא פירוש הענין, שהסיבה למתניכם חגורים היא אותה סיבת נעליכם ברגליכם וכו' שזה כדי שתהיו מזומנים לדרך. והפירוש המילולי של "מתניכם חגורים" הוא לחגור ולסגור את מתניו באזור או אבנט, שיתכן לו ללכת בזולת נזק באבריו הפנימיים מפני חוזק התנועה (רלב"ג במלכים). 7. רד"ק: ויתגור. מצורות: ענין חגורה ואין לו דומה. 8. "וירץ לפני אחאב בואכה יזרעלה" - מכאן שחגורת המתניים נועדה ליציאה לדרך ארוכה. 8א. נראה שפירוש זה הוא לא

(יב) ועברתי. לפלס נתיב לאפי, שלא יוכל על זה השליח¹⁰. והפיתי כל בכור. שאבחיז בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור¹¹. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. אשפיל שרי מעלה המנהיגים אותם עתה, כפי שיחול העניש יותר¹². אני ה'. ולא יאות כל זה¹³ בלתי לה' לבדו¹⁴, כאמרו "אני ה' - אני הוא ולא אחר"¹⁵. ובזה¹⁶ נתן טעם לכל הקודם¹⁷ למה הצרך שיעשה האל יתברך

כדעת הרא"ם ברש"י, שכל זה הוא חלק מהענין של "בחפזון" הכתוב בהמשך הפסוק, שיכנו עצמם היטב לדרך לפני האכילה, כדי שהאכילה תוכל להיעשות במהירות ללא עכובים של לבישת פרטי לבוש שונים הנצרכים ליציאה לדרך. שהרי לרבינו רק "ואחרי כן אצא", כלומר בבוקר, ואם כן היו יכולים לאכול "בחפזון" את הפסח (מאיוז סיבה שהיא) ואח"כ להתחיל להתכונן ליציאה שתהיה רק למחרת בבוקר. ושמה מפרש רבינו (גמ' ברכות ט, א) על פי שיטת חפזון דמצרים.

יב

9. מתיחס לתהלים עח,ג (אותו פרק המתאר ומבאר את פרשת יציאת מצרים ודור המדבר דרך מבט של רוח הקודש של דוד המלך): "פלס נתיב לאפוי" (כשהכה כל בכור במצרים הורה דרך למשחית באף - זאת אומרת "אפוי" של הקב"ה דהיינו מדת הדין שלו) - לבוא אל בתי מצרים ולא לבתי בני ישראל - רש"י וכן בפירוש רבינו שם: שם לאפוי נתיב בשקל בפלס וגבול שלא יעברו, ולא נתנו לבא אל בתי ישראל לנגוף. 10. כלומר, אם פעולת ה' במכת בכורות תיעשה בדרגה של שליח (יהא אשר יאה - עיין להלן ד"ה אני ה'), אי אפשר יהיה לפלס נתיב כנדרש. וכדלהלן יב, כב - ברש"י, כיוון שניתנה רשות למשחית וכו'. 11. הדיוק מלשון "כל", כלומר אין אף בכור שלא הוכה במכה זאת, ואי אפשר להשיג זאת אם לא מבחינים בין וכו'. לכן שוב לשון "אני" ("והכיתי", ולא 'והכה ה'). ומקורו בבבא מציעא סא, ב. 12. עיין לעיל יא, ט ד"ה ויאמר ה' אל משה וכו' והערה 28 שם. ולהשפיל שרי מעלה יכול רק הקב"ה בעצמו ("אעשה"). 13. כלומר, אי אפשר לפעול זאת. 14. על פי שמות כב, יט

ספורנו ח"א ב"מ

וגאון - אי מילא ל יגודג קופרטן ס"א

4

מסורת המדרש
כד. הרואה את הלבנה
היאך צריך לברך ראה
סנהדרין מב. ירושלמי
ברכות פי"ט ה"ב. מס'
סופרים פי"ט. ט. פ"כ.
א.

לְכֶם יוֹם הַכַּפּוּרִים נָתַתִּי לָכֶם שְׁנֵאמַר (שם שם, כח) 'פִּי יוֹם
כַּפּוּרִים הוּא' לִוְלֹב לָכֶם שְׁנֵאמַר (שם שם, מ) 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן' סִפָּה לָכֶם שְׁנֵאמַר (שם שם, מב) 'כָּל הָאֲזָרָח
בְּיִשְׂרָאֵל וְגו' לא נָתַתִּי אֲזָרָה אֶלָּא לָכֶם שְׁנֵאמַר (ישעיה ס,
א) 'קוֹמֵי אֲוִרֵי פִי בָּא אֲזָרָה' לא נָתַתִּי רֵאשִׁי חֲדָשִׁים אֶלָּא
לָכֶם שְׁנֵאמַר 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם' פִּסַּח לָכֶם שְׁנֵאמַר (שמות
יב, ו) 'וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת' הַיּוֹם יִהְיֶה לָךְ לְבִדָּד וְאִין
לְזָרִים אַתָּה'.

← 7 כד. דבר אחר 'החודש הזה לכם' הרואה את הלבנה

— יום הכפורים — שאין בו אכילה ועינוג אבל יש בו כפרה — נתתי לכם — בלבד, שנאמר
— בו לישראל: "כי יום כפורים הוא לכם עליכם", "עליכם" — בלבד, וכמו שכתוב בפרשה
למעלה: "יום הכפורים הוא, מקרא קודש יהיה לכם", לכם בלבד; וכן — לולב — מצותו וסגולתו
לשמוח בו ולעצור בנענועיו רוחות רעים וטללים רעים (סוכה לו: ברש"י), ולהיותו סימן לכפרת עוונות
וניצוח בדין שמים (ויק"ר ל, ב), נחתי רק — לכם, כמו — שנאמר — בו: "ולקחתם לכם ביום
הראשון", לכם בלבד היא סגולת לקיחתו; וכן — סוכה — מצות ישיבתה בה, והשמחה בה,
וקירבת ה' שבישיבתה, וסגולתה לזכות בה לעולם הבא (ראה ע"ז ג) — לכם — בלבד נתתי, שנאמר
— בה: "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", הגם שבישראל מדבר הכתוב הוסיף לומר "בישראל".
ישראל בלבד, ולא העמים.

וכן לעתיד לבוא — לא נתתי אורה — להזריח את אור ה', אור יום הראשון מימי בראשית
שנגזר לעתיד לבוא — אלא לכם, שנאמר — בתזון הנביא על העתיד: "קומי אורי כי בא
אורך וכבוד ה' עליך זרח, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך זרח ה' וכבודו עליך יראה, והלכו
גוים לאורך ולאומים לנגה זרחך", על ישראל זרח אור ה' והגויים יבואו לראות "בכבודו של ישראל" (ע"ז
לעיל כאן, כד).

וסימן לכל אלה ניתן מראש בפרשה זו של מצות קידוש החודש ומצות קרבן פסח, שהרי — לא
נתתי ראשי חדשים — מצות וסגולת קידושם — אלא לכם, לישראל בלבד, כמו — שנאמר
— כאן בפרשתנו: "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם"; וכן — פסח — מצות
שחיטתו, וסגולתו, להנצל בו, נתתי רק — לכם, שנאמר: "והיה לכם למשמרת", לכם בלבד,
הוי — אומר, זהו שאמר הכתוב הנדרש כאן: "יהיו לך לבדך, ואין לזרים אתך", כל הסגולות
הטובות אינן אלא לישראל בלבד, ואין לגויים חלק עמהם בהם, וזהו שנאמר כאן: "החודש הזה לכם
ראש חדשים, ראשון הוא לכם", הוא לכם בלבד, והוא לכם אות וראשון לכל הסגולות הבאות וניתנות
לכם לעתיד שאינן אלא לכם בלבד.

כד. דבר אחר: "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה", "לכם",
לישראל במיוחד (כדלעיל בסימן הקודם), שהרי — הרואה את הלבנה היאך צריך — היה —

לברך בזמן שהיו יע
חידוש החודש בפועל
(ביום ל', עיי"ש לעיל),
חדשים" (מסי' סופרים י'
בידך—אז—היחיד—על—ה'
חדשים", כמו שאנו
חדשים" (כבמסי' סופרי
ולכן צריך להזכיר קדו
אותו אין אותו קדוה'
הדין הזה שבטבריה שג
לעתיד בסדר זה מימיו
להרמב"ם), ותמיד תלוז
תלויה רק בקדושתם ו'
קידש את ישראל, ש
— אני ה' קידשתי או
מקדשים הוא מקוד

ואם — רצונך
השרת — אשר במק
ואת כל כליו — במ
כן עשה ביום הקמת ה
טו, ומעתה לדורות, א
ציוה הכתוב שיקדשו ה
כלי המקדש א, ז, וכי
מה היו עושין, היו

מסורת המדרש
שאם אין ישראל ראה
ביצה זו וברש"י ד"ה
(אטו ישראל) לעיל סי'
ב. משה קדש את
המשכן וכליו ע"ן
ספרי ושא נג. במ"ד
פ"ב, סוף טו. פי"ד, יג.

היאך צריך לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש
יש מן רבנן אמרין ברוך מחדש חדשים ויש מהם אומרין
ברוך מקדש חדשים ויש מהם אומרין מקדש ישראל
שאם אין ישראל מקדשים אותו אין אותו קדוש כלום
ואל תתמה על זה שהקדוש ברוך הוא קדש את ישראל
שנאמר (ויקרא כ, כו) 'והייתם לי קדשים כי קדוש אני ה'
ולפי שהם מקדשים לשמים לכך מה שהם מקדשים הוא
מקדש רצונך לידע צא ולמד מפלי השרת משה קדש את
המשכן ואת כל פליו מי היה מקדשם יכול היה משה
לבוא ולקדשן אלא מה היו עושין היה הפהן מקבל בו

לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החודש — בבית דין (כדלעיל בסימן ב). ולא היה אז רק
חידוש החודש בפועל אלא גם קידוש החודש בפי בית דין, וכשהיו בית הדין מקדשים החודש בזמנו
(ביום ל', עיי"ש לעיל). היו מברכים על כך ברכה ארוכה על הכוס ובחתימה "מקדש ישראל וראשי
חדשים" (מסי' סופרים יט, ט). כמו שאנו מברכים היום בתפילת מוסף של ראש חודש) כיצד, כאמור,
בירך אז היחיד על ראית הלבנה (יפ"ת וע"י הערה)? יש מן רבנן אמרין: "ברוך ... מחדש
חדשים", כמו שאנו מברכים היום בברכת הלבנה, ויש מהם — אומרין: "ברוך ... מקדש
חדשים" (כבמסי' סופרים סט), ויש מהם — אומרין: "ברוך ... מקדש ישראל, וראשי חדשים",
ולכן צריך להזכיר קדושת ישראל לפני קדושת ראשי החדשים — שאם אין ישראל מקדשים
אותו אין אותו קדוש כלום (כדלעיל בסימן ב). שגם בזמנינו אין החדשים מקודשים אלא מפי בית
הדין הזה שבטבריה שבראשות הלל הנשיא, מבית רבי, שסידר את הסדר (=הלוח) וקידש כל החדשים
לעתיד בסדר זה מימיו עד שישבו זקנים שוב בירושלים ויקדשו חדשים בפייהם (רד"ל, עפ"י סה"מ
להרמב"ם), ותמיד תלויה קדושת החדשים בקדושת ישראל, ואל תתמה על זה, איך קדושת החדשים
תלויה רק בקדושתם וקידושם של ישראל, שהקב"ה, מקור הקדושה, שאין סוף לקדושתו, הוא —
קידש את ישראל, שנאמר — בדברי ה' אל ישראל: "והייתם לי קדושים, כי קדוש אני ה'"
— אני ה' קידשתי אתכם להיות קדושים לשמי, ולפי שהם מקודשים לשמים, לכך מה שהם
מקדשים הוא מקודש,

ואם — רצונך לידע — איך יש קדושה בדבר מקודש לקדש את זולתו, צא ולמד מכלי
השרת — אשר במקדש, איך הם נתקדשו, שהרי — משה קידש — בשעתו — את המשכן
ואת כל כליו — במשיחה בשמן המשחה (שמות ל, כב—כט). כאשר ציוהו ה' מראש (שם מ, ט—יא),
כן עשה ביום הקמת המשכן (במדבר ז, א), והוא נתקדש לקדושה זו, שקידשו ה' לכך (ע"י במדבר יב,
ט), ומעתה לדורות, אחרי מות משה, כשעשו כלי שרת חדשים — מי היה מקדשם? שהרי לא
ציוה הכתוב שיקדשו הכהנים לעתיד כלי קודש במשיחה בשמן המשחה, אלא למשה בלבד. (ע"י רמב"ם
כלי המקדש א, ז). וכי — יכול היה משה לבא ולקדשן — בשמן המשחה, אחרי מותו? ! אלא
מה היו עושין, היה הכהן — שהוא מזרע אהרן הכהן ובניו, שנמשחו ונתקדשו בידי משה

6

מסורת המדרש
וכלי חול מתקדש עיין
ירושלמי יומא פ"ג ה"ו

דְּבַר שֶׁל קֹדֶשׁ וְהַכְּלִי מִתְקַדְּשֵׁת בְּשֵׁם שֶׁקֹּדֶשׁ מִשֶּׁה בְּדָם
הַמְזֻבָּח אוּ יֵינן נֶסֶךְ אוּ מִנְחָה מְעַרְה בְּכָלִי חֹל וְכָלִי חֹל
מִתְקַדֵּשׁ וְאִם כָּלִי חֹל כִּשְׁהוּא מִתְמַלֵּא מִן הַקֹּדֶשׁ
מִתְקַדְּשֵׁת עַל אַחַת כִּפְּהָ וְכִפְּהָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם קְדוּשִׁים
וּמְקַדְּשִׁים אֶת הַחֹדֶשׁ אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי קְדוֹשׁ
אֲנִי וְלִעְצָמִי אֲנִי מְקַדֵּשׁ אֶלֶּא הֲרִינִי מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל וְהֵן
מְקַדְּשִׁין אוֹתִי לְכַף כְּתִיב (שם כ. כו) 'וְהֵייתֶם לִי קְדוֹשִׁים'
(שם כא. ח) 'כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם' וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר
(תהלים כב. ד) 'וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל' וּמֵתִי

הַתְּחִילוּ יִשְׂרָאֵל
דְּכַתִּיב 'הַחֹדֶשׁ
כה. דְּבַר
(שם קמו. יט) 'מ'
'חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו
חֲקִים וּמִשְׁפָּטֵי
הַמִּשְׁפָּטִים וְאֵין
חֶק לְיִשְׂרָאֵל ו'
מוֹכֵר שְׂדֵה או'
אִם רָצָה אָדָם

קְדוּשַׁת עוֹלָם לְדוֹרוֹת (ר"י) — מִקְבַּל כּו — בְּכָלִי חֹדֶשׁ — דְּבַר שֶׁל קוֹדֶשׁ — שֶׁהוּקְדַשׁ
לְקַרְבַּן לַה', וְהַכְּלִי מִתְקַדְּשֵׁת, כִּשְׁשֶׁם שֶׁקִּידֵשׁ מִשֶּׁה — בְּשַׁעֲתוֹ, אֶת הַמְזֻבָּח וְכָלִי הַשְּׂרֵת, בְּשִׁמְן
הַמִּשְׁחָה, וְנִתְקַדְּשׁוּ בְּמִשְׁחָתָם, כֵּן לְדוֹרוֹת: בְּדָם — שְׁחִיטַת הַזֶּבֶח הַמְקוֹדֵשׁ, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִזְרוֹק עַל
— הַמְזֻבָּח, שֶׁקִּיבְלוּ הֵכָהן מִבֵּית שְׁחִיטַת הַזֶּבֶח לְתוֹךְ הַמְזוֹרֵק הַחֹדֶשׁ הַבָּא לְהַתְקַדֵּשׁ לְכָלִי שְׂרֵת (יפ"ת,
ומ"כ מטעים: "שְׁקִידֵשׁ מִשֶּׁה בְּדָם הַמְזֻבָּח", מִשֶּׁה קִידֵשׁ אֶת הַמְזֻבָּח בְּרֵאשׁוֹנָה, בְּנוֹסֵף עַל מִשְׁחָתוֹ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה
גַּם בְּזָרִיקַת דָּם הַזֶּבֶחִים עֲלוּ, כְּבִשְׁמוֹת כֹּט, לו—לו), אוּ יֵינן — שֶׁהוּקְדַשׁ לְשֵׁם — נֶסֶךְ — עַל הַמְזֻבָּח,
נִתֵן בְּכָלִי חֹדֶשׁ הַמִּיּוֹעֵד לְנִיסוּךְ, אוּ — סוֹלֵת וּשְׁמֵן שֶׁהוּקְדְּשׁוּ לְשֵׁם — מִנְחָה — הִיָּה הֵכָהן —
מְעַרְה בְּכָלִי — הַחֹדֶשׁ הַמִּיּוֹעֵד לְכָלִי הַגִּשְׁתַּת מִנְחָה, שֶׁהוּא עֲדִיין — חוֹל, וְכָלִי חוֹל — הִיָּה —
מִתְקַדֵּשׁ — בְּנִתְיַת הַקּוֹדֶשׁ לְתוֹכּוֹ לְצוּרֵךְ עֲבוּדָה (ע"י רמב"ם כְּלִי הַמְקֹדֵשׁ א, יב), עַד שֶׁיֵּשׁ בְּכָלִי עֲצָמוֹ
קְדוּשָׁה לְקֹדֶשׁ כֹּל מֵה שְׁנִיתֵן לְתוֹכּוֹ לְשֵׁם עֲבוּדָה (שְׁמוֹת ל, כט), וְאִם כָּלִי חוֹל, כִּשְׁהוּא מִתְמַלֵּא מִן
הַקּוֹדֶשׁ, מִתְקַדְּשֵׁת, וְאֵין קְדוּשַׁתוֹ שֶׁל קוֹדֶשׁ זֶה שְׁנִיתֵן לְתוֹךְ הַכָּלִי, אֵלֶּא שְׁבַעֲלִיו הַקִּדְּשִׁי וְהוּא לְקַרְבַּן,
עַל אַחַת כִּמָּה וְכִמָּה, יִשְׂרָאֵל — שֶׁהִקְב"ה קִידֵשׁ, כְּאִמּוֹר, שֶׁהֵם קְדוּשִׁים וּמְקַדְּשִׁים אֶת
הַחֹדֶשׁ — בְּפִיָּהם, שְׁכַל הַקִּידוֹשׁ שֶׁקִּידֵשׁ הַקְב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּקְדוּשַׁתוֹ, לְקֹדֶשׁ חֲדָשִׁים וּמוֹעֲדִים
וְלְקֹדֶשׁ מְקֹדֵשׁ וְזִבְחִים, אֵינּוּ אֵלֶּא "שִׁיקְדְּשׁוּ" בְּכַךְ אֶת שְׁמוֹ בְּעוֹלָם — שִׁיִּסְפְּרוּ וַיִּפְרַסְמוּ אֶת קְדוּשַׁתוֹ,
שְׁכַךְ — אִמֵר הַקְב"ה: אֲנִי קְדוֹשׁ, מְקוֹר הַקְדוּשָׁה, קְדוּשַׁת אֵין סוּף, וְאֵין זוֹלָתִי, שְׁאֵהִיָּה צְרִיךְ
לְזוֹלָתִי לְקֹדֶשׁנִי, וּפְרָסוּם קְדוּשַׁתִּי בְּעוֹלָם הוּא הַנּוֹתֵן גְּדוּלָה לְקְדוּשַׁתִּי, כְּמִתְקַדֵּשׁ, כְּבִיכּוֹל, וְמִי יֵתֵן לִי
קִידוֹשׁ זֶה, אֲנִי וְלִעְצָמִי אֲנִי מְקַדֵּשׁ? ! וְהִרִי אֵין מִתְקַדֵּשׁ אֵלֶּא עַל יְדֵי מְקַדֵּשׁ? ! אֵלֶּא, הֲרִינִי מְקַדֵּשׁ
אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהֵן מְקַדְּשִׁין אוֹתִי — בְּסִיפּוֹר קְדוּשַׁתִּי, וְעִשִׂיתִּי מִצְוֹתַי בְּקְדוּשָׁה, לְכַבּוֹד קְדוּשַׁתִּי,
לְכַךְ — כְּתִיב: "וְהֵייתֶם לִי קְדוּשִׁים, כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה'", וְכִמּוֹ שְׁכָחוּב עוֹד (שם כא, ח): "כִּי קְדוֹשׁ
אֲנִי ה' מְקַדִּישְׁכֶם", מְקַדְּשֵׁתוֹ הוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי קְדוֹשׁ הוּא, וְכִדִּי שְׁתִּיּוֹדַע קְדוּשַׁתוֹ וְיִתְגַּדֵּל
וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ, וְכִמּוֹ שְׁכָחוּב (שם כב, לב): "וּנְקַדְּשֵׁתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי ה' מְקַדִּישְׁכֶם", הַקְב"ה חֲפִץ
שִׁיקְדְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ, וְכֵן דוֹד אוֹמֵר: "וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", אֵתָה הוּא
הַקְדוֹשׁ בְּעַצְמוֹ, וּמִצַּפָּה אֵתָה לְתִהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיקְדְּשׁוּ בְּכַךְ אֶת שְׁמֵךְ בְּעוֹלָמֵךְ (ע"כ אוֹמְרִים פְּסוּק זֶה
בְּכָל פִּיּוּטֵי קְרוֹבוֹת לְשַׁחֲרִית בְּבִרְכַת קְדוּשָׁה), וְלִכֵּן קֹדֶשׁת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּקְדוּשַׁתֵךְ לְהַקְדִישֵׁךְ, (כְּמוֹ
שְׁאוֹמְרִים בְּבִרְכַת קְדוּשָׁה בְּר"ה ויו"כ: "כִּי מְקַדִּישִׁיךְ בְּקְדוּשַׁתֵךְ קִידֵשְׁתִּי, נֹאֵה לְקְדוֹשׁ פֹּאֵר מְקַדְּשִׁים", מִפְּנֵי
שְׁנֵאָה לְקְדוֹשׁ שְׁכִמוּךְ פֹּאֵר מִפִּי קְדוּשִׁים לִכֵּן קִידֵשְׁת אֶת מְקַדִּישִׁיךְ בְּקְדוּשַׁתֵךְ), וּמִשְׁנַצְטוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוָה

ראשונה זו (ע"י רש"י)
ומתי התחילו ליש
הראשון, ביום הציווי
בשלשה, כנדרש למע
דכתיב — זהו ש
השנה", לכם נמסרה
בקדושה שקידשתי:
כה. דבר אחר
ואמר "הזהה", כל מה
ה' מה שעשה לישר:
בל ידעום", הזכיר "
"לא עשה כן", וגם
אותה הגיד "ליעקב
"לישראל", החכמים
החדשים, שיש ב
החגים, שהם תלויין
שכן סדרי החדשים
"חוקיין" — האנ
חק לישראל הו
לחבירו — תלויי
עבד, או שהוא י
הוא כותב זמן, בכ
השטר, שהרי —

מסורת המדרש ומתי התחילו וכו' כמצרים ראה לעיל ריש סי' ב.
כה. אדם מוכר וכו' או עבד בשטר עיין יבמות לא...

התחילו ישראל לקדש את החדש במצרים הָדָא הוּא דְכָתִיב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם.

כה. דבר אחר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם הָדָא הוּא דְכָתִיב (שם קמז, יט) 'מִגִּיד דְּבָרָיו לִיעֲקֹב' זו התורה (שם שם, שם) 'חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל' אלו קדושי החדשים שיש בהם חקים ומשפטים חקים אלו המועדים שתלויים בהם המשפטים ואין 'חֲקִיו' אלא חגים שנאמר (שם פא, ה) 'כִּי חֵק לְיִשְׂרָאֵל הוּא' פיצד המשפטים תלויים בהן אדם מוכר שדה או בית או עבד או שהוא לזה ומלוה לחברו אם רצה אדם לגזול לחברו הוא מוציא לו שטר והדינין

דאשונה זו (עיי רשיי ריש בראשית), לקדש חדשים, קידשם הקב"ה בקדושתו בטרם יקדשו את החדוש, ומתי התחילו ישראל לקדש את החדוש — וקידשם הקב"ה? במצרים, בראש החדוש הראשון, ביום הציווי הזה, נעשו משה ואהרן דינים, והקב"ה — אב בית דינם, וקידשו את החדוש בשלשה, כנדרש למעלה (בסימן כ), ומאו קדשו ישראל בקדושה זו, לקדש חדשים, כאמור, הָדָא הוּא דְכָתִיב — זהו שאמר הכתוב, כאן: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים, רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה", לכן נמסרה מעתה קדושה זו, מן החדוש הראשון הזה והלאה לחדש חדשים בכל השנים, בקדושה שקידשתי אתכם לכך.

כה. דבר אחר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", ואמר "לכם", לישראל במיוחד (כבסימן הקודם, עיי"ש), ואמר "הזה", כל מה שתלוי בכך, הכל לכם בלבד, הָדָא הוּא דְכָתִיב — זהו שאמר הכתוב, בשבחי ה' מה שעשה לישראל: "מִגִּיד דְּבָרָיו לִיעֲקֹב, חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי, וּמִשְׁפָּטִים בַּל יִדְעוּם", הזכיר "יעקב" והזכיר "ישראל", וכן הזכיר "דבריו" "חוקיו", "משפטיו", ואמר שלגויים "לא עשה כן", וגם לא הודיעם משפטים, כלומר, "דבריו" — זו התורה, "דבר ה'" (דברים ה, ה), אותה הגיד "ליעקב" — לכל בני העם הזה, ורק להם בלבד; "חוקיו ומשפטיו לישראל", "לישראל", החכמים והצדיקים שבעם, לזקנים, החכמים, להם נתן "חוקיו ומשפטיו" — אלו קידושי החדשים, שיש בהם "חוקים ומשפטים" — התלויים בהם, "חוקים" — אלו המועדים, החגים, שהם תלויים בראשי החדשים, שכן כל חג זמנו במספר ימים בחודש, "ומשפטים" (יפ"ת) — שכן סדרי החדשים וימיהם הם דברים — שתלויים בהם המשפטים — שכן אדם לחבירו, ואין "חוקיו" — האמור כאן, רומז — אלא — אל — חגים, כמו — שנאמר: "ליום חגנו, כי חק לישראל הוא", שהחג בא כחוק קבוע בזמנו, וגם — כיצד המשפטים — שכן אדם לחבירו — תלויים בהן — בימים ובחדשים: אדם מוכר — לחבירו — שדה או בית או עבד, או שהוא לזה ומלוה לחבירו — כסף, הוא כותב לו שטר מכירה או שטר מלוה, ובשטר הוא כותב זמן, בכך וכך ימים לחודש כן וכך בשנה, ועל ידי הזמן הכתוב בשטר מתאמתים דברי השטר, שהרי — אם רצה אדם לגזול לחבירו הוא מוציא לו שטר — מלוה או שטר מכר

רואין היאך פתב לו ומאימתי פתב לו הגרמסיון מאיזה
 חדש בכמה בחודש הנה וכן בודקין הדינין ואומריין לגוזל
 אי אפשר לך לגזלו הוי חקיו ומשפטיו לישראל' הדינין
 בודקין חדשים שמן חשבון חדשים הדינין דנין.

כו. דבר אחר 'החדש הזה לכם' הדין הוא דכתיב
 (שם עב. ז) 'יפרח בימיו צדיק ורב שלום עד בלי ירח' עד
 שלא הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים ברמז
 הודיע להם שאין המלכות באה להם עד שלשים דור
 שנאמר 'החדש הזה לכם ראש חדשים' החדש שלשים

מזויף, והדינין רואין היאך כתב לו — בשטר, ומאימתי כתב לו הגרמסיון — הכתב הזה,
 מאיזה חודש, בכמה בחודש היה, וכך בודקין הדינין — את טיבו של השטר, על פי זמנו,
 ממתי חל תוקפו, ואם אינו מזויף מתוכו לפי הזמנים הכתובים בו, ואם העדים החתומים עליו היו
 באותו מקום ובאותו זמן הרשום בשטר ששם ואז נעשה, וכך מוצאים את זיפו של השטר —
 ואומריין לגוזל: אי אפשר לך לגזולו, שתפשנו את מזימתך. הוי — אומר, זהו שהכתוב אומר:
 "חוקיו ומשפטיו לישראל", על ידי קביעת חדשים שנתן הקב"ה לדייני ישראל, הוא נתן להם
 לקבוע בכך חוקי מועדים וקיום משפטים, שהרי — הדיינין בודקין חדשים — בדין, שמן
 חשבון חדשים הדיינין דנין — בין אדם לחבירו, כאמור, וכל אלה לא נתן הקב"ה אלא לישראל
 ולא עשה את הגויים כשרים לכך (עי' בסימן הקודם), ולא הודיעם משפטים אלה, וזהו: "החודש הזה
 לכם", קידושי חדשים וכל משפטי התורה והמועדים והמשפטים התלויים בהם, הכל לכם הוא נתון
 מכאן ועולם.

כו. דבר אחר: "החדש הזה לכם", ואמר "לכם" (כבסימנים הקודמים), הדין הוא דכתיב
 — זהו שאמר הכתוב, במזמור על מלכותו של שלמה: "יפרח בימיו צדיק, ורוב שלום עד בלי
 ירח", מלכותו תפרח בימיו, אם יהיה צדיק, ורוב שלום יהיה לו עד שיכלה הירח, כלומר לעולם, והרי
 בעוונות לא נמשכה מלכות זו לעולם (עי' רש"י שם), אלא עד חורבן הבית הראשון, לכן דרוש: "עד בלי
 ירח" — עד כדי שיעור מיעוט הירח, כמו שהירח מתמעט ממילואו עד שהוא נעלם, וזה רמז כאן
 בפרשתנו, פרשת מצות קידוש החודש בהתחדשות הירח להתמלאות, שהרי — עד שלא הוציא
 הקב"ה את ישראל ממצרים, בעוד שלא התחילה חירותם ומלכותם והם עדיין בגלותם, כבר —
 ברמז הודיע להם — הקב"ה — שאין — זריחת אור — המלכות בא — וקיימת — להם
 — לעולם, אלא — עד שלשים דור — מעת תחילת זריחתה, ואז היא שוקעת, בעוונות, אבל עד
 אז היא קיימת בזכות אבות, וזהו — שנאמר — כאן: "החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון
 הוא לכם", התחדשות הלבנה הזו שעל פיה אתם מצטווים עתה לקבוע חדשים, "סימן הוא לכם"
 (פסדרי"כ, ה. עיי"ש), שאם זכיתם תצליח ותזרח מלכותכם כלבנה במילואה, ואם לאו תכהה ותשקע
 ותחשך לכם כלבנה במיעוטה (שם), שהרי הלבנה רומזת למלכות (כידוע ליודעי סוד), ומלכי ישראל
 מונים שנות מלכותם מחודש ניסן זה, ותיבת "לכם" זו רומזת באותיותיה אל "מלך" (עיי' לעיל בסימן יג).

בביאורו, והמלך הוא "רד
 לבנה, מאיר — שלש
 הלבנה, בראשון
 — ומוסיפה יום בחודש
 — ועיגול נראה ב"ר
 במלוא אורה, ומחמשה
 — בשלשים — יום
 וזרחה — חמשה עט
 (ב"ר מב, ה. עיי"ש), ועד
 — ולהזריח במלכותו א
 ג, על אברהם אבינו: "ו
 (=אור כשרים), והלך וק
 העולם מתרדמתו להאמי
 "העיר", אלא "האיר"; ו
 לצדיק" — הקב"ה נר
 ביצחק יקרא לך זרע", ה
 יעקב — בנו, והוסין
 ישראל לאש", וקורא
 "ישראל" הראשון, הוא י
 — יהודה, "שהמליכו
 פד, יז. עיי"ש), הוא וזרעו
 רם, עמינדב, נחשון,
 ישראל, והוא נקרא "נר
 הרי מן אברהם עד דוד

10

וּרְכַבּוּ רֶמָה בַּיּוֹם: אֲב עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה

בְּיָמָא: בְּתַקְפֵּי וְתַשְׁבְּחַתֵּי

תּוֹדֵרוֹת וּבֵית אַהֲרֹן וְהוֹסֵפוֹת

[ב] שח קלנ: מוטה לג: מיר כ: מוטה יא: גיטין כ: כ"ב טו: סנהדרין מב: מנחות כו: נג: ירושלמי מוטה פ"ה ד, סופרים פ"ג ה"ג, מס' ספר מורה פ"ג, חוספמל מוטה פ"ו ב, ספירי האוטו פס"ט, נרעה פסמ"ג פסמ"ו פסנ"ה, כ"ר פמ"ג ט, שמור"ר פ"א יז לו פ"ג כ פכ"ג ח טו פכ"ד ד פמ"ט ג ויק"ר פ"ח ג פכ"א, נמדכ"ר פ"א, שהש"ר פ"א ה פ"ב ו ט פ"ד ג פ"ה ג, רוח רנה פ"ד ח פ"ו ז, איכה רנה פ"ד ז, אסמר רנה פ"ד ד, מנחומא שרה ג, מנחומא יסן נא, פסיקתא רנה פ"ו, פסיקתא רנה פ"ו, פט"ו פמ"ח, שו"ט פכ"ג פכ"ו פמ"ג פמ"ג, אליהו ווטא פכ"א, ובר מ"א נב: רטו: רטו: רמח, ח"ב למ: נד: נה: קלד: רלו: מ"ו: ס: עב: פט: קמ: קמ:

שפתי חכמים

ה פירוש בחטף קמ"ץ: ור"ל אות אמצעי מן "עזי" שהוא זי"ן, או אות אמצעי מ"חקי" וכו': וז"ל היה פירוש של "זמרת" וזמרתו מהו יהיה לי לישועה, וכי היה לו השבח לישועה. (מהרש"ל):

רמה. השליך, וכן ורמיו לגוף אפון נקרא (דניאל ג כח). ומדרש אנגדה, כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום, ויורדין למהום, כמו מי

יָרָה לָאֲזָן פִּנְקָסָה (איזנז למ ו) מלמעלה למטה (מנחומא. מילתא): (ב) עזי וזמרת יה. אונקלוס מרגס פוקפי ותשפתי, עזי כמו עזי צשור"ק, וזמרת כמו וזמרת, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לך כמוהו בנאודותו ה צמקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך אלל וזמרת, וכל שאר מקומות נקוד צור"ק, ה' עזי ומעזי (ירמיה טו יט), עזי) [עזי] אליך אשמנה (תהלים נט י). וכן כל מיצה בת שמי אומיות הנקודה מלאפ"ו, כשהיא מארכת באות שלישי ואין השניה ובש"א בחטף, [וחטף] הראשונה נקודה צשור"ק, כגון עזי רוק רוקי, חק פקי, עול (עולי) [עולין] יסור עולו, כל פלו, ושלש על פלו (לעיל ד יז). ואלו שלשה, עזי וזמרת של כלן, ושל ישעיה (יב ג) ושל תהלים (קמ"ד יד) (נקודה צמ"ץ חטף) [נקודים צמ"ץ קמ"ץ]. ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרת, אלא וזמרת, וכלס סמוך להס ויהי לי לישועה ז. לכך אני אומר לנשך לשון המקרא, שאין עזי כמו עזי, ולא וזמרת כמו וזמרת, אלא עזי שס דבר הוא, כמו הישעזי פשמים (תהלים קכג א), שכני פתגמי קלע (עובדיה א ג), שכני קנה (דברים לג טו). והוה השבט, עזי) [עזי] וזמרת יה, הוא היה לי לישועה, וזמרת דבוק הוא למינת ה', כמו לעזרת ה' (שופטים ב ג), פתקרת ה' (ישעיה ט יח), על דברת פני האדם (קהלת ג יח). ולשון וזמרת, לשון

מוסף רש"י

רמה. השליך וזרק (תהלים עט ט): [ב] עזי וזמרת יה. עזי וזמרת נצרת הקב"ה. עזי וי"ד ימירה, כי לא מלינו צמקרא עזי צמקרא נקוד חטף קמץ אלא צורוק, חוץ משלשה מקומות

בינת המקראות

באדין גובריא אילך כפתו בסרבליהון פמשיהון וכרבליהון ולבושיהון ורמיו לגוא אתון גורא יקרתא: מלעיל כתיב שנבוכדנצר מלך בבל העמיר צלם גדול של זהב בבקעת דורא וצוה שכל העם ישתחו לו, והיו שם חנניה מישאל ועזריה ולא השתחו ועל כן השליכו אותם לתוך תנור אש, ולא נשרפו אלא נצלו: באדין. או לאחר שלא רצו להשתחוות: גובריא אילך. האנשים האלו (שוי גובורצד): כפתו. קשרו את חנניה מישאל ועזריה כשהם לבושים בסרבליהון וגו' והם שמות מלבושי מלכות: ורמיו. והשליכו אותם: לגוא אתון גורא. לתוך תנור אש: יקרתא. בוערת: על מה אדניה הטבעו, או מי ירה אבן פנתה: מרברי ה' לאיוב: על מה. הגד על מה נשחקו האדנים של עמורי הארץ, וכאומר הלא אין לה לא עמורים ולא אדנים כי האיר מקיפה: מי ידה. מי השליך האבן הראשון שהושם כפינה היסוד באמצע הים שמשם נשתת כל העולם: ב ה' עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה, אילך גוים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בהם מועיל: עזי ומעזי. לשון חזק, ד"ל אתה ה' חזק: ומנוסי ביום צרה. כשבא עת צרה אני נס אליך להמלט וד"ל או אכטב בך: אילך גוים יבאו. יבואו האומות מקצות הארץ לשוב אליך ולעברך שכם אחד: אך שקר נחלו. הע"ז אשר נחלו אבותינו לאלהים הוא שקר והבל וללא תועלת:

אבן עזרא

ב עזי. אמר רבינו שלמה ז"ל כי יש הפרש בין עזי בקמ"ץ חטף ובין עזי בקבו"ץ, על כן אמר כי יו"ד עזי וזמרת יה נוסף. ולא הראה לנו אחר כמוהו. ואמר כי וזמרת יה סמוך, כאילו כתוב עזי וזמרת יה היה לי לישועה, כי חשב כי כמוהו יהיה ביום השלישי וישא אברהם את עיניו (בראשית כב ד). ומי שיביך בלשון

יתהון פינא דסוף: ב ה

בתוקפא ורוב תושבתא דחיל קי לאבתהון ואמרין להון דין הוא דין

ישמח מלך (תהלים כא ב). והנה היו משה הכהן בעבור ריש וזמרת קמ אתן שנת לעיני (תהלים קלז ד) קמ שפרה עלי (שם טו ו) קמוץ, כמו נה

ב עזי. גי. הכא. ואידך בהלל (שם הישועה (ישעיה יב כ). זה שז

ספורג ב עזי וזמרת יה. עזו וזמרתו שג ביום. את סוס ודוכבו, כי כזה הד מלכים, ושראוי שיהללוהו הנושעים לעבדים למלך

לא (כא). וכן מסמר שערם צשרי (איוב

(ב) עזי וזמרת יה. פירוש וזמרת עזי יה. והטעם, הו כו הוא השם, והוא היה ישועתי בנוה, זה אלהי אבי וארוממנהו, ודאי פשוטו של מקרא. אבל לא ממנו שתי אותיות בלבד, ודרך מש השם הגדול כלו אשר אמר לו, לדוד דוד (לעיל ג טו). וכבר דר בפסוק כי יד על כס יה (להלן י

ב עזי וזמרת וגו'. הנה קדי ולשנא ולהתפלל הוא להמחיל ז ואחר כך צמוסכל מה' לאצותו, וכן הגדולה באצות אלהינו ואחר כך צהתחלת השיר מה שהגיעס מטוב לי לישועה, והוא מה שנחמקד ה' ע

(ב) עזי וזמרת יה ויהי לי עזי שהצדיקים מהפכים מרת הדין מרת הרחמים לדין, זהו שאמר עז של מרת הדין, כמו שנאמר (תהלים שאפילו במדת הדין שנקרא עזו נ כי שמחה לצדיק עשות משפטי ה' הרחמים מה יגל מאד. וזמרת לש חזמור, וגם זה מורה על מרת הו על מרת הדין כמבואר ברבינו בחי מלחמה לה' בעמלק (שמות י טו), וכ

מקראות צדוקא ד מאור
יזכא מאור
מכין במאור
ברג' ל צנא ד מאור - ראג למכין
גרב אפון סאמא
ראג מאור נב וזרק אמר

וַיְהִי־לִי לְיִשׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וַאֲנֹהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאֶרְמִנְהוּ: יְהוָה אִישׁ

דחילא יי נאמר במימרה ויהוה לי לפרק דין אלהי ואבני לה מקדשא אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי: ג יי מרי נצחן קרבאי

תולדות ובית אהרן והוספות

[ג] סוטה מז: מח, סנהדרין לג, לו, ע"ז כג, מוספתא סוטה פ"ג ב, ספרי בעלתך פק"ב, כ"ר פ"ג ג פ"ג ג, שמ"ר פ"ח ה פ"ט ח, נמדנ"ר פ"ט

שפתי חכמים

ח ופ"י התרגום אתי שפיר, רבכי פירושו עזי וזמרת פירוש עזי ושכחי הוא יי, ומה שכתוב אחר זה ויהי לי לישועה מלתא אחריתא הוא: *ח כי זה אלי משמע שראו אותו, ומדכתיב כל השורה בלשון יחזיר א"כ על כל אחד ואחד ואפילו על השפחה נמי מדבר. (גור אריה): על הראייה לחוד קאמר, אבל לא על השגת הנבואה. (רבינו בחיי): ט דוסיף מלת "זה" שלא תאמר "אלהי אביו" מלה בפני עצמו הוא, והיה משמעותו שאל אביו אל אחר הוא, לכן פירש כאלו אמר זה אלי ואלהי אבי ואנוהו וארוממנהו. וק"ל:

רש"י

לא תזמור (ויקרא כה ד), זמיר עריליס (ישעיה כה ה) לשון פסוק וכריתה, עזי ונקמתו של אלהינו, היה לנו לישועה, ואל תחמה על לשון ויהי, שלא נאמר היה, ח שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו, את קירות הפית סביב להיכל ולדביר ויעש ללעות סביב (מלכים א ו ה) היה לו לומר עשה ללעות סביב, וכן [בדברי הימים] וצני

ישאל הישעים צערי יהודה וימלך עליהם רחבעם (מלכים א יב יז, דה"י ב י) היה לו לומר מלך עליהם רחבעם, מצלמי יכלת ה' וגו' וישחטם (נמדנ"ר יד טז) היה לו לומר שחטם, והאנשים אשר שלח משה וגו' וימתו (שם ל"ג) ממו היה לו לומר, ואשר לא שם לנו אל דבר ה' ויעזב (לעיל ט כה) היה לו לומר עזב: זה אל"י. כצנודו נגלה עליהם והיו מראין אותו נאצבע, ראתה שפחה על היס, מה שלא ראו נביאים *ח (מכילתא): ואנוהו. אונקלוס מרגם לשון נוה, נוה שאלן (ישעיה לג כ), לנוה אלן (שם סה י). דבר אחר, ואנוהו לשון נוי, אספר נוי ושבחו לבאי עולם, כגון מה דודך מדוד (שיר השירים ה ט"ו), דודי נח ואלדוס וכל הענין (מכילתא): אלהי אבי. הוא זה, וארוממנהו: דאלהי אבי. לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי (מכילתא): ג (ג) ה' איש מלחמה. צל מלחמה, כמו איש נעמי (רות א ג) וכל איש [איש] ואישך

מוסף רש"י

ויהי לי לישועה. כמו היה לי לישועה (מ"א ו ה): יוצא צמועטים, ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחזיק, שנאמר ה' איש מלחמה, ויוצא לשלום צאלוקסים, שנאמר (סהלס סמ יט) רכב אלהים רבוחים אלפי שאן (נמדנ"ר י ב):

בינת המקראות

עריצים יענה. כן יענה שיר הצדיקים על כריתת הרשעים ומפלתם: ויבן על קיר הבית יציע סביב את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב: ויבן. שלמה המלך: על קיר הבית. נסמכות אל קיר בית המקדש מסביב מבחוץ: יציע. היא חדר קטן ונקראת על שם שהיא מקום צנוע: את קירות הבית. כזה מפרש ראש המקרא, ור"ל שעל קירות הבית שכנגד ההיכל וקדשי קדשים עשה צלעות מסביב מבחוץ בצד דרום מערב וצפון: ולדביר. המחיצה המפסקת בין היכל וקדשי קדשים נקראת דביר ועל כן לפעמים נקראת גם בית קדשי קדשים: ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלך עליהם רחבעם: לאחר שמת שלמה המלך כתיב שמלך רחבעם בנו, ועל ידי זה נתחלקה המלכות שבטי יהודה ובנימין נשארו עם מלכי בית דוד, ושאר עשרת השבטים המליכו עליהם את ירבעם כן נבט (ונקראים מלכי בית ישראל): חזה ציון קרית מועדנו, עיניך תראינה ירושלים נוה שאנן אוהל בל יצען בל יסע יתדותיו לצנח, וכפ חבליו בל ינתקו: חזה ציון. לעתיד תראה הצדיק את ציון ולא תגלה עוד ממנה: קרית מועדנו. העיר שאנחנו מתוועדים שם במועדים: נוה שאנן. מדרו שקט: אהל כל יצען. אהל אשר לא נע ממקומו, אי נמי אשר לא יפול לארץ, אלא יהיה פרוש ונטווי: בל יסע יתדותיו. היתדות שקושרים מיתד האוהל בל יעקור אותם מן הארץ: והיה השרון לנוה צאן, ועמק עביר צרביץ בקר צעמי אשר דרשוני: והיה. לעתיד לבוא: השרון. שם מחזו שבארץ ישראל: לנוה. למרוד צאן, ולא יהיה שממה: ועמק

לי אלהא פרוק מ אלתן דיהוה מוניי ברא וילדן ושכב אלהא דאבהתן ו פירוש יונתן לו מן בפ"ק דסוטה (יא) כיון ש הולד (וחלקה) [ומלקט] חוקף סלע, כמו חלמיש חזק (ויקרא ח כא) סחי: מ

ג יי פיקר שכינתיה הו

עבור. עמקים המקולקליב דרשונו בהיותם בגולה ולו בנשים, מה דודך מדרו דגל מרבבה: דודך. אהו ישראל מה אלהים מכל ו

מושכת עצמה ואחרת עזי חמרת עזי יה. והטעם בים, הורה כי לא היה זו השם לבדו שהוא יה. פירשתי, ושלשתי מגזר בלשון, הוצרך להחליף ה ובעבור אות הגרון נפתח לו סוד אחר מדרך המספ

ויהי לי לישועה, והוא כאמרו ונדועה יד ה' אתי אל"י. הוא הנצחי והקרי הנפסדים אליו, וממנו תו נה לשכנו בתוכנו, וכו' ז ומריע, כאמרו ויתפלל אל כי אמנם העבודה והתפמ בגדלו ובהשגחתו, שהם הוא הטוב מכל החליות מלחמה ה' שמו. אף ו

ישעיה כו ד). וכן ביאר מ אלוה יעקב (שם ח). וכן א עמהם, שנאמר (לעיל יד רבה ל א) אמר אין עוז (תהלים צט ד). זה אלי וא אבותי, שנראה להם באי כי מעתה יהיה השם אי

ג ה' איש מלחמה

ביקש שגם אל לא יעזבו

← ד כ. דְּבַר אַחַר 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' לְמַה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה וּלְאַהֲרֹן לְפִי שְׂקֵדוֹשׁ הַחֹדֶשׁ בְּשִׁלְשָׁה כְּשִׁבְקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקַדֵּשׁ אֶת הַחֹדֶשׁ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה וּלְאַהֲרֹן אֲנִי וְאַתֶּם נִקְדַּשׁ אֶת הַחֹדֶשׁ הֲדָא הוּא דְכָתִיב 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן אֲבָל עֲבוּר הַשָּׁנָה בַּעֲשָׂרָה זְקֵנִים כְּשֶׁהָיוּ רַבּוֹתֵינוּ נִכְנָסִים לְעֶבֶר אֶת הַשָּׁנָה נִכְנָסִים עֲשָׂרָה זְקֵנִים בְּקִיָּאִים לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאֵב בֵּית דִּין עִמָּהֶם וְנוֹעֲלִין אֶת הַדְּלָתוֹת וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר

מסורת המדרש
כ. לפי שקדוש החודש בשלשה סנהדרין ב. י. תוספתא פ"ב. א. ר"ה כה. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב. ע"ע ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. פ"ד א. פ"ח. עיבור השנה בי זקנים ראה: סנהדרין ע"ג. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"א. ויק"ד כט. ד. ולי"ש תהלים תתמ. ע"ע כ"ד צא. ג. ואב כ"ד עמהם ראה סנהדרין יא. ונועלין את הדלתות ראה שם כו.

כ. דבר אחר: "החודש הזה לכם", כפל הכתוב לומר תיבת "לכם" לדרוש על האמורים כפסוק שלמעלה ממנו: "וידבר ה' אל משה ואל אהרן, שהקב"ה אמר למשה ולאהרן: "לכם", למשה ולאהרן מסורה מצוה זו של קידוש החודש, כי — למה אמר הקב"ה — מצוה זו — למשה ולאהרן — לשניהם ולא למשה בלבד? לפי שקדוש החודש — לקדש את יום השלשים לחודש שלא יהא כאחרון לימי החודש העבר ויהא חודש מלא, בן שלשים יום, אלא שיהא החודש העבר חסר, בן כ"ט יום בלבד, ויהא יום זה ראש וראשון לחודש הבא, קידוש זה נעשה — בשלשה — חכמים (כבמשנה, סנהדרין ב, ועיי"ש בגמ' בדף י.). ולכן, כשבקש הקב"ה לקדש את החודש — ניסן, ביום השלשים לאדר — אמר הקב"ה למשה ולאהרן: אני ואתם — במנין שלשה — נקדש את החודש, מיד, הקב"ה "נתעטף בטלית מצויצת" — כאב בית דין, והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן — כשני ז'ינים, וקרא למיכאל ולגבריאל — מלאכי השרת — ועשה אותם כשליחי — בית דין היוצאים לראות את מולד הירח החדש לבוא ולהעיד עליו ולקדש על פי עדותם את — החודש, ואמר להם: באיזו צד ראיתם את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה, לצפונה או לדרומה, כמה היא גבוהה, ולהיכן היתה נוטה, וכמה היתה רחבה? וכך — אמר להם — למשה ואהרן: כסדר הזה שאתם ראיתם כך יהיו בני מעבדין את השנה למטן, על ידי זקן ועל ידי עדים ועל ידי טלית מצויצת" (פס"ר טו, כא), הֲדָא הוּא דְכָתִיב — זְהוּ שִׁמְרֵם הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, כאן: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... לאמור, החודש הזה לכם" — ללמדכם כי משה ואהרן שניכם עם עוד דיין אחד "לכם" במנין הזה מסור קידוש החודש הזה, בבית דין שלשה בלבד.

ואמר: "החודש הזה לכם", למעט כי רק קידוש החודש הזה הוא מסור לכם, לשלשה בלבד, אבל עיבור השנה — להוסיף לשנה חודש "אדר" נוסף, שתהא השנה מעוברת, בת שלשה עשר חודש, זה אינו נעשה אלא — בעשרה זקנים, לדברי האומר כן (בפרד"א, ח. ועי' הערות), אבל לא בשלשה, וכן היה — כשהיו רבותינו נכנסים — לבית הועד — לעבר את השנה, נכנסים עשרה זקנים, מוזמנים לכך מראש (סנהדרין יא.) שהם — בקיאים — בהלכות אלו — לבית המדרש, ואב בית דין עמהם — במנין העשרה, שהוא צריך להסכים לדעתם אם לעבר או לא, ונועלין את הדלתות — של העליה השקטה שהם נכנסים לתוכה (שם), כדי שלא יטרידו אותם בעת דיונם אנשים שלא הוזמנו לכך מראש, ונושאים ונותנים בדבר כל הלילה — אם לעבר את השנה אם לא, שהדבר תלוי גם בחשבון תקופת השנה לבוא האביב, וגם בעוד צרכי הציבור בהכנותיו לקראת חג הפסח שיצטרך להיות בניסן (ראה שם יא., יח.), ובדעת בית דין זה תלוי הדבר איך שיקבע (עי' לעיל

לך
ז מי
אלך
ופלו
כף
לשה
זם ה.
ס. ד)
ערים
לאכי
אלך
אל
ורתיה
מר לו
י מכיר
הכהן
האריס
מאה
נו של
בכורות
ין לעיל
והוצא
אל רק
— כמו
אל לא
— ד
הנביא:
קבו",
קל" —
ת —
להם:
יב —
כבוד

יאלו צרכוש גדול לא קיים בהם. ויש להבין מפני מה יתרעם הצרכוש הצניו על חסרון ממון הגשמי.

ונראה בהקדם מה שכתב בפרשת דרכים (דרוש ה) כי משורת הדין לא היה מגיע לבני ישראל שכר פעולה חלף עבודתם במצרים, אך השי"ת הפליא עמהם להוסיף צרכוש גדול לפנים משורת הדין, דהנה איתא בגמרא (בבא קמא זא.) החוקף בעצדו של חצירו ועשה צו מלאכה פטור, ומוקמינן שלא בשעת מלאכה, היינו בשעה שאינו רגיל לעשות מלאכה או שאין עכשיו לצטלו מלאכה לעשות, דזה נהנה וזה אין חסר ופטור, ופריך מי ניחא ליה דליכחוש עצדיה, ומשני הכא נמי ניחא דלא ליסתרי עצדיה, היינו שלא ירגיל להיות צטל ומחטט. והנה בני ישראל הם עצדים למקום, ככתוב (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל עצדים, ופרעה חקף בעצדיו של מקום ועשה בהם מלאכה, ואילו היו עושים רצונו של מקום פשיטא שהיו המצריים חייבים לשלם שכר פעולתם, לפי שהיו מצטלים אותם ממלאכת רבם, שלא היו יכולים לקיים המלוות בסיבת השעבוד, אך מאחר שהיו ישראל במצרים שטופים צאלילים, אם כן לא צטלו אותם ממלאכת רבם ופטורים מלשלם שכר פעולתם, ואדרבא ראוי להחזיק להם טובה כי בסיבת השעבוד לא היה להם פנאי לחטוא, וניחא ליה לאדון דלא ליסתרי עצדיה, עכ"ד.

(קידושין לו.) רבי מאיר אומר צין אם ישראל עושין רצונו של מקום, וצין אם אין ישראל עושין רצונו של מקום קרוין צנים. והדבר ברור דהחוקף צנו של חצירו ועשה צו מלאכה, חייב צתשלומין בכל אופן, ולפיכך מגיע לישראל רכוש מנרים משורת הדין.

נמצא לפי זה דאם לא היו בני ישראל יושאים צרכוש גדול, היה מוכח שיש להם דין עצדים למקום, ומכאן עממא לא זכו לשכר חלף עבודתם, כי החוקף בעצדו של חצירו שלא בשעת מלאכה רבו פטור מחשלומין, ועל דבר זה יתחזקו אותו לדיק הצרכוש, ועצדום וענו אותם קיים בהם, ואם כן מגיע להם שכר עבודה, אבל ואחרי כן יאלו צרכוש גדול לא קיים בהם, מפני שלא זכו ישראל להיות צנים למקום אלא בצחינת עצדים.

*

ד החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא → לכם לחדשי השנה. ודקדקו מפרשי החורה על כפל הלשון.

ב במדרש רבה (פט"ו ס"ב) החודש הזה לכם, למה אמר הקב"ה למשה ולאהרן, לפי שקידוש החודש בשלשה, לכן כשציקש הקב"ה לקדש את החודש אמר למשה ולאהרן אני ואחס נקדש את החודש, ה"ד ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. ויש להבין למה הוצרך הקב"ה צצבדו וצעצמו להצטרף למשה ואהרן לקדש את החודש, והלא היו יכולים לצרף אליהם אחד מן הצקנים להשלים לשלשה.

ג במ"ס סנהדרין (דף מצ.) אמר רבי יוחנן, כל המצרך על החודש צצמנו כאילו מקבל פני שכינה, כחיב הכא החודש הזה, וכחיב החס (שמות עו ב) זה אלי ואנוהו. ולריך ציאור מה ענין קידוש החודש לקבלת פני השכינה.

אמנם כבר הקשה עליו א"י זללה"ה בקדושת יו"ט (לשבת הגדול אות ב) דלא ניחא למארייהו דיממא הכי, שכל רכוש מצרים לא היה מגיע לישראל משורת הדין, ולהדיא איתא בגמרא (סנהדרין לא.) שבני ישראל קבלו רכוש מנרים חלף שכר פעולתם, עיי"ש צצצרויו כי נעמו. ולכן נראה לתרץ דכל דין זה שייך דווקא בעצד, אבל בני ישראל הם צנים למקום, ככתוב (דברים יד ה) צנים אחס לה' אלהיכם, ואיתא בגמרא

קדושה ראשונה שקידש הקב"ה את החודש
במלרים קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא.

וזה שאמר הכתוב, החודש הזה לכם ראש
חדשים, פשוטו כמשמעו, שקידש הקב"ה
את החודש הזה ביחד עם משה ואהרן, ועל זה
המשיך ואמר ראשו"ן הוא לכם לחדשי השנה,
היינו קידוש החודש הלוה, ראשון הוא לכל חדשי
השנה בכל הדורות, שיבא כח ציד ישראל לקדש
חדשים. L

*

ואבדתם אותו בחפזון פסח הוא לה, פרש"י
הקרצן הוא קרוי פסח על שם
הדילוג והפסיחה, שהקב"ה מדלג בתי ישראל
מצין בתי מלרים וקופץ ממלרי למלרי וישראל
אמלעי נמלט, ואחס עשו כל עבודותיו לשם
שמים. ואינו מוצן המשך הדברים, דכי בשביל
שפסח הקב"ה על בתי ישראל מפני כך יעשו
עבודותיו לשם שמים.

וי"ך על פי מה דאיתא במדרש (ילקוט בשלח
רמז רלד) שצעת קריעת ים סוף ירד
ס"מ ואמר לפניו, רבונו של עולם לא עבדו
ישראל עבודה זרה במלרים ואחה עושה להם
נכיס, מיד השיב לו הקב"ה, שועה שבעולם, וכי
לדעתם עבודה, והלא לא עבדוהו אלא מחוך
שעבוד ומחוך עירוף הדעת, ואחה דן שוגג
כמזיד ואונס כרצון. והנה במס' כתובות (דף ח.)
איפלגי אמוראי חי אזלינן בחר מחשבה או בחר
מעשה, עיי"ש. ובכן חי אזלינן בחר מעשה לחוד,
בעלה מליצה זו ואין שום חילוק בין ישראל
למלרים, שהרי סוף כל סוף עבדו עבודה זרה
במעשה, אבל חי אזלינן בחר מחשבה, אז יש
הפרש בין ישראל למלרים, מאחר שהם לא חטאו
אלא מחוך עירוף הדעת.

והנה כי כן הדבר לענין עבודה לשמה, דאי
אזלינן בחר מעשה, אין חילוק בין העובד

ויבואר על פי מה דאיתא במדרש רבה
בפרשתן (פט"ו סכ"ד) לא ולמד מכלי
השרת, משה קידש את המשכן ואת כל כליו,
לדורות מי היה מקדשם, וכי יכול היה משה
לכא ולקדשן, אלא מה היו עושין, היה הכהן
מקבל צו דבר של קודש (המקודש מאותה
קדושה ראשונה שקידש משה) והכלי מתקדשת,
ואם כלי חול כשהוא מתמלא מן הקודש
מתקדשת, על אחת כמה וכמה ישראל שהם
קדושים ומקדשים את החודש. ולפי זה יוצן
הטעם שהולך הקב"ה בעלמו להצטרף למשה
ולאהרן לקדש את החודש, כי כשם שאלל הכלי
שרת חזינן שצכל הדורות מתקדשים והולכים מכח
אותה קדושה ראשונה שקידשם משה רבינו בשמן
המשחה, כך אלל קידוש החודש אשר על ידו
נקבעים כל מועדי ה' מקראי קודש, צפעס
הראשונה נתקדש על ידי הקב"ה ומכח אותה
קדושה ראשונה יכולים בני ישראל לקדש את
החודש ולקבוע המועדות בכל דור ודור עד עולם.

וזה שאמרו בגמרא, כ"ל המצרך את החודש
בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, היינו צכל
הדורות תמיד כאשר יצרכו ויקדשו את החודש,
יחשב להם כאילו גם הם קבלו פני שכינה
בקידוש החודש, כאותו קידוש הראשון שנתקדש
על ידי משה ואהרן בצירוף הקב"ה, ועל זה
דרש כתיב הכא החודש הזה וכתיב התם זה אלי
ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו, ביאור הדבר, כי
בפסוק זה אלי מזינו שני פירושים, רשיז"ל פירש,
לא אני תחילת הקדושה אלא מוחזקה ועומדת לי
הקדושה מימי אבותי, ובתרגום אונקלס פירש,
דין אלהי ואבני ליה מקדשא. ולדרכינו שני
הפירושים בקנה אחד עולים, כי מה שהקדושה
מוחזקה ועומדת מימי אבותי לכל הדורות, דבר
זה ילפינן מצנין בית המקדש והכלי שרת, אשר
נתקדשו צפעס הראשון על ידי משה רבינו, ומאז
מתקדשים והולכים צכח אותה קדושה עד עולם,
ומשם למדים גם לגבי קידוש החודש, אשר אותה

15

תִּלְנָא חֲזֵר הַיָּד עֲמַר
 גְּלִיד הַיָּד קָטַם יְבִירָה:
 יִמְטֹלַק קַרְחִיה פְּלִיג
 הַיָּד רִסְקִין דְּמֵן קָדַם
 קוּרְיָה מִן אֲפִשֵׁר לִיָּה
 לְמַקָּם: יָהּ יִשְׁדֵּר קָדוּם
 חֲמַתִּיה וַיִּמְסַנֵּן יִנְתַּב

כָּאֲפֵר יַפְזֵר: יִי מִשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְּפִתִים לְפָנַי
 קָרְתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִי יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמְסֵם
 יֵשֵׁב רוּחוֹ יִזְלוּ מֵיָם: אֵיטְ מַגִּיד דְּבָרוֹ קִרִּי:
 דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמְשַׁפְּטֵיו לְיִשְׂרָאֵל:

רוחיה זלחין מ'א: יט דתני דבריא דאורייתא ליעקב קמוי ודינוי לישראל:

רש"י

(יז) משליך קרחו כפתים. המים מגלדים ונעשין פתיחין פתיחין, ומדרש אגדה, כפתים, הכל לפי משא הכריות, העני לפי חוסר מלבושיו מיקל עליו: מי יעמוד. שלא יהא לון נקרמו: (יח) ישלח דברו וימסם. לאותם פתים: ישב רוחו. רוח מערב, להשכיח הקרח ויזלו מים:

מצודת ציון

קרחו. הוא הגליד הנקפה והנקרש על פני המים בימי הקור. וכן מבטן מי יצא הקרח (סס): כפתים. ענין חתיכות. כמו פתות אותה פתים (ויקרא ז ו): קרתו. מלשון קור וצנה: (יח) וימסם. מלשון המסה והמגה: ישב. מלשון נשיבה והפחה, כמו כי רוח ה' נשבה בו (ישעיה מ ז): יזלו. מלשון הולת ונטיפה: את השלג והכפור והקרח, וכשהוא מנשב רוחו ימסו ויזלו מים: (יט) מגיד וגו'. מוסב על מלת שבחי שאמר בתחלת הענין, לומר שבחי את ה' על שהוא מגיד דברי תורה ליעקב: חוקיו וגו'. כפל הדבר במלות שונות:

אבן עזרא

(יז) משליך קרחו. כמו הקרח הנורא (יחזקאל א כב): (יח) ישלח, וימסם. השלג והכפור והקרח, וישב רוחו מהבנין הכבד הנוסף, מגזרת רוח ה' נשבה בי מהבנין הקל: (יט) מגיד דבריו. הטעם הגיד דבריו (דברים יא יד): הם המצות ליעקב, וכן פירוש חקיו ומשפטיו, כי הם סבת רדת הגשם בעתו, ככתוב בפרשת והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו (דברים יא יד):

רד"ק

(יז) כפתים. הקרח כמו הכפור, אלא שהוא חזק ממנו ומוליד קור רב, לפיכך זכר עם הקרח קרות. ופירוש כפתים כמו הדבר הנבצע לבצעים, כי כן הוא יורד לבצעים וחתיכות אסופות מן הקרח: לפני קרתו. אמר קרחו וקריתו בכנוי, ומיחסו אל האל יתברך, כי הכל הוא דברו ומצותיו, אין דבר במקרה. וכמו שהמטר הוא מוריד ברחמיו לצורך ברואיו, ופעמים לעונש העונות והוא מטר השוטף, כן צורך השלג והכפור הוא צורך הזרעים והאילנות, אבל בהיותו חזק הרבה והוא הקרח, הוא למשפט שהוא ממת ומייבש הזרעים ופרחי האילנות. וכן הכרד ואף על פי שלא נזכר, צריך להזכיר בהודאת האל אלה הדברים שהם תמידים

מדרשי חז"ל

(יט) מגיד דבריו ליעקב וגו'. אמר רב אמי, אין מוסרין דברי תורה לכותי שנאמר: מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי. היה רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: וכי מה עשו אלו רווים שלא רצה ליתן להם אלא משפטים כל ידעום שלא רצו לקבל. (מכילתא). מגיד דבריו ליעקב. אלו דברי תורה, חקיו אלו המדרשות, ומשפטים אלו הדינים, לישראל לא נתן הקב"ה את התורה והדינים אלא לישראל בלבד. ומנין אתה למר

נהורא: ד שבחו יתיה כ
 שמי שמיא ומיא דתלין
 במימרא מעלוי שמיא:
 הי שבחון ית שמיא דוי
 ארום הוא פקיד
 ואתבריאו: ויהקימנו
 לעלמי עלמין גזירתא
 יהב ולא יעבר: ז שבחו

(ג) כוכבי אור. כוכבי לילה: (ו)

מצודת ציון

(ו) ענד לעולם. כפל המלה בשמות
 עפר (נמלל י ט): חק. ענינו כמו גורה
 דגים גדולים שבים: תהומות

הוא צוה שיהיו נבראים והנה נברא
 ישמש זה ומתי ישמש זה ולא יעבו
 תנינים. עתה פרטס מ

כוכבי אור, בעבור שיש להם
 היותם קרובים אל הארץ. ואחו
 השמים והוא כדור אש שהוא
 הלבנה, ואחר כן הזכיר כדור הו
 מעל השמים, עד כה גבול העו
 החל בנכבד השלים בנבוה, והפך
 העולם השפל, ואמר על העולם
 יהללו: כי הוא צוה ונבראו.

והם כוכבי אור המאירים על האו
 בגלגל השמיני, מפני שהם קרו
 (ד) שמי השמים. יש שאומר כי
 אשר מתחת השמים, והוא כדור הז
 כדור הלבנה. והשמים הוא שאמר
 על פני רקיע השמים, ויהיה פירוש
 השמים כדור הקרח. ויש קוראים
 והוא בין כדור האש והאוויר הקרו
 תכלית הגעת העבים. ואין חכמי
 בוה, כי אומרים אין בינינו ובין
 האוויר והאש הטבעית. אחר כך נא
 המים פירושו צורת המים והוא נ
 העבים באויר, ובמקום ההוא מן ה
 מים ויפלו לארץ בטבעם, לא ש
 אלא האויר אבל הוא חלוק באיכות

כלא עבד היכנא לכל
 עמא ודינו לא הודענו
 הללויה: א הללויה שבחו
 ית יי ברייתא קדישיא
 מן שמיא שבחו יתיה
 כל חילי אנגלי מרומא:
 ב שבחו יתיה פל
 מלאכיא די משמשין
 קרמוי שבחו יתיה כל חילותיה: ג שבחו יתיה שמשא וסיהרא שבחו יתיה פל כוכבי

מצודת ציון

(כ) ב. ענינו כמו לא:

לזה הללו את יה: (א) הללויה, הללו את ה'. ואמרו הללו את ה' מן השמים, רוצה לומר מן השמים ישמע קול
 ההלול: הללויה. הללו אותו בשמי מרום. וכפל הדבר במלות שונות: (ב) כל מלאכיו. בתחלה אמר דרך כלל
 שיהללו לה' בשמי מרום, ועתה פרטס מי הם אשר יהללוהו: כל צבאיו. הם הגלגלים והמזלות:

אבן עזרא

(כ) הטעם שלא נתן תורתו רק לעמו לבדו, לאמר הללויה, אתם מן השמים הללויה במרומים,
 שהבדילו להיות לו לעם סגולה וחתם המשורר והטעם אתם הדדים בשמים המרומים והם שמי
 השמים: (ב) הללויה כל מלאכיו. הם שאינם גופות, ואחר כן כל צבאיו והם גופות טהורות ולא
 מורכבות, והם הכוכבים הרבים שהם בגלגל המזלות, ואחר כן הזכיר המשרתים. והזכיר בתחלה שמש
 וירח כי הם המושלים, ואחר כן הזכיר כל

רד"ק

המעמד ההוא היה דבר גדול שלא היה כמוהו: (כ) ע
 עשה. כמו שכתוב השמע עם קול אלהים וגו':
 ומשפטים כל ידעום. והמשפטים שנתן להם לא
 ידעום, זולת כמו שכתב כי מי גוי גדול אשר לא
 חוקים וגו': (א) הללויה. בזה המזמור זכר כל הנבראים,
 בעולם הגדול החל ובעולם הקטן כלה. ואמר
 בהתחלה בכלל מן השמים, כלומר כל הנהוים מן
 השמים, רוצה לומר מיסוד השמש שהוא יסוד חמישי.
 ואמר אחר כך הללויה במרומים. אתם שאתם

מדרשי חז"ל

לישראל וכתי שיש להם עסק זה עם זה שאסור לישראל
 לומר לכותי לך עמי בערכאות שלך, שנאמר: לא עשה כן
 לכל גוי. והלא הדינים נצטוו בהם בני נח ומהו משפטים
 כל ידעום, אלו דקדוקי דינין. (תנחומא).
 (ג) הללויה כל כוכבי אור. אלמא אור אורתא הוא, הכי

נושאי הפרק

(א) קריאה לכל צבא השמים להלל לה'.
 (ז"כ) קריאה לברואי מטה להלל לה'.
 (יג"ד) להודות לה' על חסדו שעושה לישראל עמו.

כלא עשה כן | לכל-גוי ומשפטים בל-
 ידעום הללויה: פ קמח א הללויה | הללו
 את-יהוה מן-השמים הללויה במרומים:
 ב הללויה כל-מלאכיו הללויה כל-צבאו
 קרי: צבאיו: ג הללויה שמש וירח הללויה
 קרמוי שבחו יתיה כל חילותיה: ג שבחו יתיה שמשא וסיהרא שבחו יתיה פל כוכבי

מצודת דוד

(כ) לא עשה כן. ליתן להם דברי התורה, ולא הודיע
 להם אז המשפטים כי אם לישראל לבדם: הללויה.

לזה הללו את יה: (א) הללויה, הללו את ה'. ואמרו הללו את ה' מן השמים, רוצה לומר מן השמים ישמע קול
 ההלול: הללויה. הללו אותו בשמי מרום. וכפל הדבר במלות שונות: (ב) כל מלאכיו. בתחלה אמר דרך כלל
 שיהללו לה' בשמי מרום, ועתה פרטס מי הם אשר יהללוהו: כל צבאיו. הם הגלגלים והמזלות:

זל לויים

ש' ברוך

שם, שם

ל בזכות

שם, יג

שם, שם

תשובה

לכי לך'

הוא אין

שנאמר

ומזמורים

ד הוציא ה'

נת השירה

קול התור

ב זו (פי"ת),

— בזכות

שראל, לומר

אל, כתאנה

ים, שעשו

ריח מעשים

אתו בשלשת

סת ישראל:

ודבר, לקבל

קב"ה —

נגאליים בו,

ר' — כאן:

ראשון, שבו

ישראל הגיע

דָּבַר אַחַר 'רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם' כְּבִיכּוֹל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא שֶׁנֶּקְרָא רֵאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מד, ו) 'אֲנִי רֵאשׁוֹן וְאֲנִי
 אַחֲרוֹן' וְצִיּוֹן נֶקְרָא רֵאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, יב) 'כִּסֵּא כְבוֹד
 מְרוֹם מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשְׁנוּ' וְעָשׂוּ נֶקְרָא רֵאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר
 (בראשית כה, כה) 'וַיֵּצֵא הָרֵאשׁוֹן וְגו'' וּמְשִׁיחַ נֶקְרָא רֵאשׁוֹן
 שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, כז) 'רֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הֵנָּם' יְבוֹא
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּקְרָא רֵאשׁוֹן וַיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 שֶׁנֶּקְרָא רֵאשׁוֹן וַיִּפְרַע מִן עָשׂוּ שֶׁנֶּקְרָא רֵאשׁוֹן וַיְבוֹא מְשִׁיחַ
 שֶׁנֶּקְרָא רֵאשׁוֹן בַּחֲדָשׁ הָרֵאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם
 רֵאשׁ חֲדָשִׁים וְגו''.

← 7 ב. דָּבַר אַחַר 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם' אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת
 לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּן הָעוֹלָם אֵימָתִי אַתָּה עוֹשֶׂה

מסורת המדרש

יבוא הקב"ה שנקרא
 ראשון פסחים ה' ב"ר
 סג, ח' ויקי"ר ל' טו.
 פדר"כ פכ"ח (ולקחתם
 לכם) קפה, יל"ש
 תולדות ק' ירמיה רחצ.
 ישעיה חנ' ע"ע מנחות
 נג...

ב. אמרו מלאכי
 השרת וכו' ירושלמי
 ר"ה פ"א ה"ג רבי"ר ב.
 יד' פס"ר פט"ו י"ט.
 פדר"כ פ"ה נד' שר"ט
 ד' יל"ש כאן קצא.
 תהלים חתלא. ע"ע תני"י
 כאן יג.

דבר אחר: "ראשון הוא לכם", אחרי שכבר אמר "החודש הזה לכם ראש חדשים" חזר שוב
 ואמר "ראשון הוא לכם", לדרוש: כביכול הקב"ה שנקרא "ראשון", שנאמר: "כה אמר ה', מלך
 ישראל וגואלו, אני ראשון ואני אחרון"; וציון, מקום "בית המקדש" — נקרא "ראשון",
 שנאמר — עליו: "כסא כבוד, מרום מראשון, מקום מקדשנו", שהוא מן הדברים שעלו
 במחשבה לפני הקב"ה "עד שלא נברא העולם" (פרד"א ג, וכנדרש בב"ר א, ד. עיי"ש); ועשו — הרשע
 — נקרא "ראשון", שנאמר — בו: "ויצא הראשון אדמוני", הוא הראשון לכל צוררי ואויבי
 ישראל, כמו שנאמר בעמלק בן בנו (במדבר כד, ט): "ראשית גוים עמלק, ואחריתו עדי אובד" — להיות
 הראשון מכל הגוים לנקמה ביום נקמת ה' באויביו (ד"ר א, טו — כ, עיי"ש); ומשיח נקרא "ראשון",
 שנאמר — בו: "ראשון לציון הנה הנם, וירושלים מבשר אתי", הוא הראש והראשון לכל יושבי
 ובאי ציון וירושלים, ושגם הוא מן אלה שעלו במחשבה טרם בראשית (ב"ר א, שם. עיי"ש). ומבשרנו
 הכתוב כאן: יבא הקב"ה שנקרא "ראשון" ויבנה — בציון את — בית המקדש שנקרא
 "ראשון", ויפרע — חוב נקמתו — מן עשו — הרשע — שנקרא ראשון (וכאמור,
 ממלכות הרשעה הרומיות). ויבא משיח שנקרא "ראשון", והכל יהיה — בחדש הראשון —
 הזה, שבו עתידים ישראל להגאל, כשם שנגאלו בו בראשונה ממצרים, וזהו — שנאמר — כאן:
 "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" — לכן הוא לכם ראש חדשים, כי
 בו יבוא אלהיכם שהוא ראשון להפרע ממי שמתיהר להיות בעולם ראשון ויביא את מי שהוא בעולם
 ראשון ויבנה את מה שהוא בעולם ראשון בחדש הראשון הזה ואז יודע שהוא ראשון והוא לכם
 לישועה כשם שהיה לכם בראשונה.

ב. דבר אחר: "החדש הזה לכם", "לכם" לישראל נמסר כוח קביעת החודש, שכן כך —
 אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו העולם, אימתי אתה עושה — קביעת החדשים, אם

הוא ראשון פסחים ה' ב"ר סג, ח' ויקי"ר ל' טו. פדר"כ פכ"ח (ולקחתם לכם) קפה, יל"ש תולדות ק' ירמיה רחצ. ישעיה חנ' ע"ע מנחות נג... ב. אמרו מלאכי השרת וכו' ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג רבי"ר ב. יד' פס"ר פט"ו י"ט. פדר"כ פ"ה נד' שר"ט ד' יל"ש כאן קצא. תהלים חתלא. ע"ע תני"י כאן יג.

מסורת המדרש
בגזירת עירון פתגמא
עין סנהדרין לה... לעיל
ו. א. אתם בין בזמן
ר"ה כה. אמר להם
הקב"ה פד"א ת.

את המועדות שפן פתיב (דניאל ד, יד) 'בגזרת עירון פתגמא'
אמר להם אני ואתם מספים על מה שישראל גומרין
ומעברין את השנה שנאמר (תהלים נז, ג) 'אקרא לאלהים
עליון לאל גמר עלי' וכן הוא אומר (ויקרא כג, לז) 'אלה
מועדי ה' מקראי קדש וגו' 'אתם' בין בזמן בין שלא
בזמן אין לי מועדות אלא אלו אמר להם הקדוש ברוך
הוא לישראל לשעבר הנה בידי שנאמר (תהלים קד, יט)
עשה ירח למועדים אבל מפאן ואילף הרי מסורה בידיכם

יהיה חודש מלא או חודש חסר, אשר לפי קביעת ראשי החדשים יחולו בהם — את המועדות, וכגון
"אימתי ראש השנה ואימתי יום הכפורים" (דב"ר ב, יד), שהם ימי דין לכל באי עולם (ר"ה טז), אשר
מלאכי מעלה יושבים עם הקב"ה במושב בית דינו (ראה איוב א, ו, ובמצו"ד), "שכל דבר ודבר שיוצא
מלפניו... הוא נמלך בפמליא של מעלה" (לעיל ו, א), שכן כתיב — על גזירת משפט ה': "בגזירת
עירון פתגמא" — "בגזירת המלאכים בא הדבר", ולא שהם גוזרים, אלא הקב"ה גוזר והם בוחנים
ומעידים שהדין אמת (כדלעיל שם, עיי"ש), ומפני שהם משתתפים כביכול במושב הדין הם שואלים, מתי
יהא הדבר? אמר להם — הקב"ה: אני ואתם — נהיה בית דין — מסכים על מה שישראל
גומרין — במושב בית דין של מטה — ומעברין את השנה, מוספים את יום השלשים לחודש
אלול ודוחים לקבוע את הראשון בתשרי ליום שלאחריו, ומעברים את חודש אלול להיות חודש מעובר
בן שלשים יום ובכך מעברים את השנה החולפת להיות ביום אחד נוסף, והקב"ה ובית דינו מסכימים
שלא לקדש ראש השנה ולא לישוב בדין עד למחר, וזהו — שנאמר — שכנסת ישראל אומרת:
"אקרא לאלהים עליון, לאל גומר עלי" (ועיי' ב"ר צח, א), אקרא קביעת מועדים מקראי קודש,
כאן למטה, להקדישם לה' העליון, היושב למעלה עלי בדין, והוא גומר ומסכים על קריאתי וקביעתי זו,
לעשות משפטי ביום שאני קידשתי, וכן — הכתוב בפרשת קביעת המועדים בתורה — הוא
אומר: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אתם במועדים, אלה הם מועדי", ותיבת "אתם"
כתובה חסרה בלי אות ו', לדורשה ולקוראה — "אתם", כלומר, אתם קובעים מקראי קודש
במועדים שאתם קובעים, ורק אם אתם קבעתם המועדים אז יהיו מקודשים לי (ירוש' ר"ה א, ג), בין —
שקבעתם — בזמן — הנכון, בין שלא בזמן — הנכון, שטעתם או שגגתם או הזדתם לקובעם
באיחור יום נוסף בחודש העבר (בבלי ר"ה כד, עיי"ש) — אין לי מועדות אלא אלו. שכן — אמר
להם הקב"ה לישראל — בפרשת קידוש — החודש זו: לשעבר, עד שצויתכם על מצוה זו של
קידוש חדשים ועיבור שנים, היה — הדבר הזה — בידי — לקבוע ראשי חדשים, בין חודש של
כ"ט יום לבין חודש של שלשים יום, ולעבר שנים בין שנה של י"ב חודש לבין שנה של י"ג חודש,
שנאמר: "עשה ירח למועדים, שמש ידע מבואו" (ועיי' להלן כאן, כב), את הירח עשה כדי לקבוע
לפי סדר מהלכו ראשי חדשים, שהחדשים נמנים לפי מהלכו והתחדשותו של הירח, והמועדים קובעים
בימים לפי מספרם בימי החודש, וגם במבוא השמש ושקיעתו ידע והכיר לקבוע לפיו את החדשים
והמועדים בימיהם, שכן אין מונים ימים אלא משקיעת חמה לשקיעתה, ואין חודש נמנה אלא בימים
שלמים, ואין שנים נקבעות אלא לפי עונות השנה של השמש, אבל אין שנה נמנית אלא בחדשים
שלמים, ומפני שבין מולד לבנה למולד הבא אחריו אין מספר הימים שלמים אלא עשרים ותשעה ימים

בְּרִשׁוֹתְכֶם אִם אֵין
מְקוֹם יְהֵא הַחֲדָרִי
לְעֵבֶר אֶת הַשָּׁנָה
הַזֶּה לְכֶם.

ג. דְּבַר אַחַו
(זכריה ד, יד) 'אַלו

ומחצה, יש למנות חדש
חמה לזו הבאה אחריה
י"ב חודש ולפעמים י"ג
לאדם הראשון, והוא מן
דין של מטה, אלא נהג
לישראל בידי משה ואה,
חודש חדש ביום שלשי
החודש ביום השלשים.
כ"ט יום, אם אמרתם
העבר, הרי — לאו,
יום. והמועדים יקבעו
תחילה, מאיזה טעם שי
החודש הזה — כפי
המעידים לפניכם שראו
על פי סדר קבוע מראי
בטבריה בימי האמוראים
של י"ג חודש כדי לה
קביעות זו צריך להיות
השנה — להוסיף לו
לקראת חג הפסח שיצט
השנה מעוברת וניסן בא
כתיב — כאן: "הח
בחדשה.

ג. דְּבַר אַחַר:
שהחודש הזה שישראל
בחזון הנביא על הגאון
כלומר, הדבר יהיה בו
בשמן המשחה והעומדי

מסורת המדרש
ולא עוד אלא אם
בקשת לעבר ראה להלן
סי' כ

בְּרִשׁוֹתֵכֶם אִם אָמַרְתֶּם הֵן הֵן אִם אָמַרְתֶּם לֹא לֹא מִכָּל
מָקוֹם יֵהָא 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' וְלֹא עוֹד אֶלָּא אִם בְּקִשְׁתֶּם
לְעֵבֶר אֶת הַשָּׁנָה הַרִינִי מִשְׁלִים עִמָּכֶם לְכָךְ כְּתִיב 'הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה לָכֶם'.

ג. דָּבָר אַחֵר 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' הֲדָא הוּא דְכְּתִיב
(זכריה ד, יד) 'אֱלֹהֵי שָׁנֵי כְּנִי הִיִּצְהָר הָעוֹמְדִים עַל אֲדוֹן כָּל

ומחצה, יש למנות חדשים לפעמים של כ"ט ולפעמים של שלשים, ומפני שאין בין תקופת שנה של חמה לזו הבאה אחריה מספר חדשים שוה, אלא י"ב חודש וי"א יום, לכן יש למנות לשנים לפעמים י"ב חודש ולפעמים י"ג, והכל לפי חשבון וסדר הדברים (בי"ר ו, א. עיי"ש), וסוד הדבר ביד ה' וגילהו לאדם הראשון, והוא מסרו לראשי הדורות עד יוסף ואחיו, שמתו במצרים, ושוב לא התקדש בידי בית דין של מטה, אלא נהג על פי חשבון הסדר (פרד"א שם), אבל מכאן ואילך, משנמסר ציווי מצוה זו לישראל בידי משה ואהרן, הרי מסורה בידכם — המצוה, והקביעות נתונה — ברשותם, אם לקדש חודש חדש ביום שלשים לחודש העבר או ביום השלשים ואחד, אם אמרתם: "הן" — מקודש החודש ביום השלשים — הן, נתקדש יום זה לראש החודש הבא, והחודש העבר יהיה חודש חסר של כ"ט יום, אם אמרתם: לאו — לא יתקדש החודש החדש היום, אלא ביום שלשים ואחד לחודש העבר, הרי — לאו, לא יהא ראש חודש אלא למחר, והחודש העבר יהא חודש מעובר של שלשים יום, והמועדים יקבעו לפי מנין ימי החודש שקבעתם, וגם אם טעיתם או שגגתם או הזדתם בכוונה תחילה, מאיזה טעם שיהיה לכם, לקבוע או לא לקבוע את החודש ביום שלשים — מכל מקום יהא ההודש הזה — כפי שאתם קבעתם שכן הוא מסור מידי — לכם, שאתם תקבעוהו לפי עדים המעידים לפניכם שראו מולד הלכנה ביום שלשים, ולפי תקנות שקבעתם בדיני עדות וקידוש אלה, או על פי סדר קבוע מראש שאתם תקבעו לדורות רבים, כלוח שלפנינו שנקבע על פי חכמי הסנהדרין בטבריה בימי האמוראים. ולא עוד, אלא — שבעיבורי השנים שמסרתי בידכם, לקבוע בזמנם שנים של י"ג חודש כדי להשוות שנת החמה, וחודש ניסן הוא באביב, בחדשים שלמים בשנה, שעיקר קביעות זו צריך להיות לפי חשבון מהלך החמה מאביב לאביב, מכל מקום, אם בקשתם לעבר את השנה — להוסיף לה חודש נוסף, לפי דעתכם, גם שלא לפי החשבון, אלא לתקנת הציבור וצרכיו לקראת חג הפסח שיצטרך להיות בניסן (ראה סנהדרין יא, יח) — הריני משלים עמכם — שתהא השנה מעוברת וניסן באיחור של חודש, ובו יהא חג הפסח, וממנו ימנו שאר חדשי השנה הבאה, לכך כתיב — כאן: "החודש הזה לכם", לכם וברשותכם מסרתי לקבוע ראשי חדשים ולמנות שנה בחדשיה.

ג. דבר אחר: 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן ... החודש הזה לכם', כאומר למשה ולאהרן שהחודש הזה שישראל נגאלים הוא שלהם ובזכותם, הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב — בחזון הנביא על הגאולה העתידה: "אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ", כלומר, הדבר יהיה בזכות שני הצדיקים, המלך המשיח והכהן הגדול (עיי"ש במפרשים), הנמשחים בשמן המשחה והעומדים להתפלל לפני ה' לעמוד ולהגן על ישראל לתת להם מעמד וקיום בארץ מאת

מִיִּמְרָא לָא דִּבְר קְבֻלִית אֲשֵׁלִם קְדָמָךְ נַפְשִׁי לִי מִן תַּחֲבַל וְחַת. קַן

אֲתָאֵמֵר עַל יַד דְּדוּד מִפְּקִיד וְשִׁלְיִם בְּמַעֲרָה מִן קָדָם שְׂאוּל בְּאֶסְפְּלִידָא: בְּחוּם עָלִי אֱלֹהָא חוּם עָלִי אֲרוּם בְּמִימְרָךְ אֲתַרְחִצַּת נַפְשִׁי וּבְכַלְכַּלְכְּתָךְ אֲהִי

מִכְתָּם בְּבִרְחוּ מִפְּנֵי־שְׂאוּל בְּמַעֲרָה: בְּחֲנִנִי אֱלֹהִים | חֲנִנִי כִּי בְךָ חָסִיהַ נַפְשִׁי וּבְצִלְכְּנִפְיֶךָ אַחֲסֶה עַד יַעֲבֹר הַיּוֹת: וְגַם אֶקְרָא לְאֱלֹהִים עֲלִיּוֹן לְאֵל גֹּמֵר עָלַי:

רְחִין עַד דִּיעֲבֹר אֲתַרְגְּוּשָׂא: גִּאֲצִלִי קָדָם אֱלֹהָא עֲלֵאָה תְקִיפָא דִּי פְקִיד לְעִבּוּכִיתָא דִּיגְמֵר רִשְׁיָא

מִינֵה דוּד הַמְזוּמֹר הַזֶּה, נִשְׁמַל שֶׁהִיא קְרוֹב לְמוֹת, וְיִסְדּ מְזוּמֹר זֶה לְאֵמֵר אֵל מִשְׁחַת אֹמֵי ה': (ג) חֲנִנִי וְגַם חֲנִנִי. שֵׁלֵל אֶהְרֹג וְשֵׁלֵל אֶהְרֹג: עַד יַעֲבֹר הַיּוֹת. עַד תַּעֲזוֹב הַרְעָה:

מצודת ציון

(ב) הוות. שבר:

מצודת דוד

התפלל ואמר אל תשחיתני: במערה. להסתר עצמו

במערה: (ב) חנני אלהים חנני. הכפל לחזק כדרך

הצועק שכולל דבריו: עד יעבור. כאומר הן ידעתי אף אחר שאנצל עתה מידו ירדוף שוב אחרי, ואני אחסה בך עד אשר יעבור הוות מכל וכל: (ג) עליון. היושב בשמים ממעל וידו על העליונה: גומר. המשלים לגמור מה שהבטיח עלי:

אבן עזרא

ישתח, וחיברו במערה, אף על פי שאני במערה אין לי מחסה זולתך: (ב) הוות. יש אומרים כמו מקרה, היותו בתחתית:

רד"ק

מצרתי אין לי מחסה וסתר בלתיך: ופירוש הוות. שבר וענין רע: (ג) אקרא. אף על פי שהמלך רודפי אקרא לאלהים שהוא עליון על הכל, והוא יצילני מידו. והוא גומר, כלומר משלים חסדו עלי, כלומר כמה פעמים עשה עמי חסד ועתה ישלים עלי החסד ברבר המלוכה:

מדרשי חז"ל

(ב) חנני אלהים חנני. למה אמר שתי פעמים חנני, חנני שלא אפול ביד שאלו שאם אפול ביד שאלו אינו חס עלי, וחנני שאל יפול שאלו בירי שלא יטעה אותי יצר הרע ואהרגו. ובצל כנפיק אחסה עד יעבור הוות, הוותו של ישראל. דבר אחר, חנני אלהים עד שלא יגרמו העונות שאחטא ואכשל בעבירה, חנני שאם חס ושלום חטאתי כך חסיה נפשי שאחזור בתשובה, עד יעבור הוות שאתה מכפר עונותי. דבר אחר, חנני אלהים שלא יחרב הבית, חנני בגלות. כי כך חסיה נפשי בשעבוד מלכויות, עד יעבור הוות של מלכויות ותשיבני לבית עולמים ושם אתפלל ואודה. (ילקו"ש).

(ג) לאל גומר עלי. אמר רבי יהושע: שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכים הקב"ה מלמעלה, ואלו הם: כשנכנסו בני יעקב לפניו לברכה התחיל מחלק להם פרוקופות (מינויים של כבוד) ומנין שהסכים הקב"ה על ידו, אתה מוצא שברכות שברך יעקב לבניו ברכן מפי הגבורה. וכן בימי יהושע כשנכנסו לארץ ישראל אמר יהושע והיתה

החיים, זו ארץ ישראל, דבר אחר לפני אלהים זו גן עדן. (ילקו"ש).

(א) בברחו מפני שאלו במערה. אמר ליה ההוא צדוקי לר' אבהו: כתיב מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, וכתיב לדוד מכתם בברחו מפני שאלו במערה, הי מעשה הוי ברישא מכרי מעשה שאלו הוי ברישא, לכתוב לה ברישא אמאי כתב ברישא מעשה דאבשלום. אמר ליה אתון דלא דרשיתון סמוכים קשיא לכו, אנן דדרשינן סמוכים לא קשיא לן. למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג, שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה, הכי נמי הוה. (ברכות י).

בברחו מפני שאלו במערה. אמר לפניו, רבונו של עולם עד שלא נכנסתי למערה עשית חסד עם אחריים בשבילי דכתיב ולוט בא צועדה וישב במערה הוא ושתי בתותיו, והצלתו בוכות מי שעתידין לצאת ממנו, יהי רצון מלפניך אל תשחת. (ילקו"ש).

מימרא לא דבר קבלית אשלים קדמך: נפשי לי מן תחבל

והמצות, יד שאלו, יב לשלם ' תשחת, חלתו אל

יד החיים. סק בדרכי ול אתחבר דך הנשמה י אלהים: לא נודע

ז והחילוק יוד ושאלו, יהת. שלא

הוא דכתיב ית התפילה

דוד לפני מרחי שלא אלהים באור

מרפא בא לנפש פא

אני יולא צחוך מזרים. כתב הרוקח (סי' ז"ג)
מדלל חמר אני נכנס נשמע דהכנסה קרוי
הולאה, כן העטיק החורה תמימה, וכתב דהכוונה
הוא דהול"ל אני צא, שכן הוא בלשון הקודש (דנכנס
אינו מלשון הקודש) עיי"ש, ומ"מ לא זכיתי להבין
דמלכד דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, וצגמ'
(שצח צ' ע"ג) קאמר "תנא" הכנסה נמי הולאה
קרי לי' ומלכד זה לא אשכחן, רק הולאה והכנסה
אבל יליחת וכניסת אדם אכתי לא שמענו.

ורענין הדקדוק דלא כתיב אני צא נלפע"ד
צפשיעות לפמ"ש החוס' ריש צרכות (צ'
ע"ג ד"ה דלמא) דשקיעת החמה נקרא ציאה וצא
השמש (ויקרא כ"ג ז'), וזריחתה נקרא יליחת השמש
ילא על הארץ (בראשית י"ט כ"ג), וכתב הישגמח
משכ (ריש פ' בהעלותך, נ' עור ג') הטעם עפ"י
ש"ס סנהדרין (נ"א ע"ג) דהולכת למערב לקבל פני
קונו שהשכינה צמערב וזכו עיקר חשקה וע"כ נקרא
ציאה, ומפרש צזכ הקרא (בראשית ע"ז ע"ו) ואתה
תצא אל אצותיך, דמיתת לדיקים נקרא ציאה יטן
שצאים למנוחתם ולשלימותם עיי"ש, והנה מזרים
היתה מלאה עומאה ותפלות עד שאמרו צמכילתא
שמלאכי השרת לא היו יכולים לצא שמה כדי שלא
יופגמו ע"י גודל העומאה, וע"כ אני ולא מלאך, דאלל
הקצ"ה כציכול לא שייך ח"ו פגם כדכתיב (ויקרא
ע"ז ע"ז) השוכן אתם צחוך עומאותם, והשתא א"ש
מה שכתוב אני יולא צחוך מזרים, דלא שייך כאן לשון
ציאה שמורה על שצא להקדושה על ידי תשובה או
שלימות, אבל ציאה כזו נקראה יליחה.

עשר כנגד י"ג לירופי הוי', ומלינו איזו לירופים ש"ס
מלד גבורות והם הירופים שהבהי"ן קודמות לי"ו,
ומהם לירופי תמוז ואג' וגו', אך לדיקי הדור הם
העומדים צפרן ומתפכים מדת הדין למדת הרחמים
ולירוף של חודש ניסן הוא כולו רחמים, ולזה צחודש
ניסן יכולין הלדיקים לפעול בצפלתם שאותם הירופים
מהחדשים המורים על גבורות שיתחפכו גם כן
לחסדים ורחמים וגו', וזכו מרומז צאמרו החודש הזה
לכם "ראש" חדשים, שהוא הראש לכל החדשים ראשון
הוא לכם לחדשי השנה, שכל החדשים נכללין צו
וחוכלו לפעול רחמים צחודש הראשון לכל חדשי השנה
כזכר לעיל, עכח"ד לפי הצנתי. וי"ל דזכו הכוונה
החדש אשר "ישועות צו מקיפות", שצחודש ניסן
מקיפים הישועות והרחמים את שאר החדשים, שיש
כה לפעול צו לעוצה גם על שאר החדשים כנ"ל, ולזה
יקרא "מלך" שפורץ גדר של שאר החדשים להפכם
לעוצה, ומעתה י"ל דזכו כוונת המדרש, שמפרש
לקרא הכי, צי ר"ל ע"י כה החורה מלכים מאן מלכי
רצון ימלוכו עושין מלכים, היינו שעושין החודש ניסן
מלך על שאר חדשים, שיש כה צחודש הזה לשנות גם
שאר החדשים לעוצה כמו שמלך עושה צרואו כנ"ל,
כמו שיולא מהפסוק הזה "לכם ראש", וזכו פירוש
הרמז שכתב הצעה"ט.

→ **החודש הזה לכם.** צמדרש (פט"ו כ"ה) הוצא
צנפש יהונתן איתא, הכ"ד (תהלים קמ"ז
י"ט) מגיד דצרו ליעקב וגו', וכעין זה מיייתי כאן
מד"ר קרא (משלי ה' י"ז) יהיו לך לצדך ואין לזרים
אתך. ויראה לצאר צס"ד דאיתא עוד צמדרש (פט"ו
י"ג) לקיים מה שנאמר (משלי ח' ע"ו) צי מלכים
ימלוכו, וכתב צצני יששכר מאמרי ראש חודש (מאמר
צ' אות ע"ו) הכוונה לפמד"א צשמו"ר (פט"ו צ'
שהמלאכים שואלים להקצ"ה אימתי ר"ח ואימתי
ר"ה, חומר הקצ"ה אני ואתם נשאל לצית דין של
מטה, והעצב משועצד לחכמי העיבור כי ע"י
קביעותם נשתנה הזמן, לקור וחוס, כהיה דירושלמי
שצש"ך יו"ד (סי' קפ"ט סקי"ג) על הפסוק (תהלים

החודש הזה לכם. צמדרש (פט"ו י"ג) איתא,
לקיים מה שנאמר (משלי ח' ע"ו) צי
מלכים ימלוכו. ול"צ א' פירוש דצרי המדרש, צ' לכם
כתב צעה"ט אחיות מלך ול"צ, ג' צפייט למוסף
שצח חודש אומרים, החודש אשר ישועות צו מקיפות
ול"צ.

והנראה צזה, לפמ"ש צמאור ושמש כאן (ד"ה או
יאמר החדש) כי חדשי השנה הם שנים

עוד נראה לפרש, דידוע דחיבת משפט מחפרש לפעמים לשון סדר כמו (דברים י"ח ג') וזה יהי' משפט הכהנים, וכן גבי שמשון בשופטים (י"ג י"ב), מה יהי' משפט הנער, וזהו מגיד דבריו היינו החוק"ק ליעקב, חוקיו ומשפטיו היינו חוקי העצב וסדר הנהגת העולם לישראל, ר"ל גדולי ישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטיו כל ידעו, היינו שידועים לעשות חשבונות אבל משפטיו לעשות לשנות סדר הנהגה אין יודעים.

החדש הזה לכם. במדרש (פט"ו י"ג) לקיים מה שנאמר (משלי ח' ע"ו) צי מלכים ימלוכו, צבני יששכר. ניסן (מאמר ב' אות א', פ' החדש) פירש עפ"ד המקובל מהר"ר יואל בעל שם לפרש המדרש ואומר אך חשך יושפני ולילה אור בעדני (תהלים קל"ט י"א), דיאשי' המלך אמר פסוק זה שסבר שיופסק המלכות אללו, ושזב אמר ולילה אור מי שהאיר לישראל צמלרים ועל הים יאיר לי ורואה אני בן בני תופסק המלכות צימיו, ופירשה הנ"ל עפ"י המדרש (שמו"ר פט"ו כ"ו) על הפסוק (תהלים פ"ט ל"ט) כירה יכון עולם, דנמשלו מלכות ישראל וצית דוד לירח דט"ו ימים מהגדל ה"נ מאצרכה עד שלמה ע"ו מלכים, וע"ו מתחסר וה"נ מרחצטס עד לדקי' ג"כ ע"ו, והקשה היפה תואר האיכה י"ו מרחצטס עד לדקי', וחירן צס' צרכת שמואל דהדמיון לחדש שבו ילאו ממלרים והאירו צו ב' לילות כיום והו"ל י"ז, וזהו שסבר יאשי' שהחשך יהי' צימיו מפני שהוא מלך ע"ו ושזב לפה והצין דאיכה עוד צ' מלכים נגד צ' הלילות עכ"ד הר"י בעל שם. והוכיף הצני יששכר דעכ"פ צ' הלילות לא היו ימים שלמים רק י"ב שעות, ונ"ל משום דעיקר מלוכה ציום הוא כדכתיב (מלכים א' ה' א') וכתב לו וגו' וקרא צו כל "ימיו" חייו, ומשום דניתן ללמוד חורה משא"כ לילה לא אצרי אללא לשינתא, והשתא י"ל החדש "הזה" בגימטריא י"ז להורות על הנ"ל, ואמר המדרש לקיים מה שנאמר "ציו" ע"י החורה שעסקה י"ב שעות ציום, מלכים ימלוכו כנ"ל עכד"ק.

נ"ז ג') לא-ל גומר עלי, דאס עצרו צ"ד השנה ועי"ז הקטנה אינה עדיין צה ג' שנים צחוליה חוזרין. וכן פירש הקדוש מו"ה דובער ז"ל זאת עולת חדש צחדשו דיש הנהגה צעולם על פי החורה, והמגיד הקדוש מקאזנין ז"ל פירש מה דאיתא צשצח (ל"א ע"ב) ששאלים ציום הדין קצעת עתים לחורה, אס למדת חורה צאופן זה שחוכל לקצוע עתים חדשים ע"י חורחך, כי העצב יהי' משועצד ללומדי חורה. ועיין תשו' חת"ס חלק או"ח סי' י"ד מזהב.

וזהו החודש הזה לכם, היא מסורה לכם שצנחכם לשנות העצב, כי כאן נמסר להם סוד החשצון וכן עיבור השנים, הה"ד צי היינו ע"י החוק"ק מלכים מאן מלכי רצון ימלוכו לשנות העצב כרצונם, ומכ"ע דרשינן צר"ה (כ"ה ע"ב) דלכם נאמר למשה ואהרן, כלומר דמסורה לגדולי הדור דוקא, משום דשינוי עצב הוא רק על ידיהם, והנה כח זה ניתן רק לישראל, וי"ל העטס משום דקיי"ל צשצח (קנ"ו ע"א) אין מזל לישראל שנאמר (צרחשית ע"ו ה') ויולא אוחו החונה, אמר אצרכה לפני הקצ"ה, רצש"ע צן ציתי יורש אחתי (שם ע"ו ג'), אמר לו לאו כי אס אשר ילא ממעיך (שם ע"ו ד'), אמר לפניו רצש"ע נסתכלתי צאליעגנוני שלי ואיני ראוי להוליד צו, ח"ל לא מאליעגנוניות שלך אין מזל לישראל ע"כ. משא"כ צאומות יחאו מאוחות השמים כצסוכה (כ"ט ע"א). ושמעתי צשם הגכ"ק מהר"ר ישכר דוב מצעלזא ז"ל פירוש נכון צהא דשצח (ע"ה ע"א) עה"כ (דברים ד' ו') כי היא חכמתכם וגו', זה חישוב תקופות ומזלות, וקשה הלך כל האומות יודעין כן, אמנם הכוונה על מה שהעצב משחצדד להם כנ"ל וזה ליתא צהאומות.

ומעתה א"ש גם המדרש הה"ד מגיד דבריו ליעקב, דע"י החודש הזה שנשמע ממנה שלקיום החורה לריכין הרצה פעמים לשינוי העצב, עי"ז מגיד דבריו ליעקב כי לא עשה כן לכל גוי לשנות חוקי העצב על ידס כי הם משועצדים לאוחות השמים, וע"כ "לך" לצדך יהיו וגו'.

וזכרתם ועשיתם את כל מצוות ה', ה"נ כל ישראל כולם קדושים בעבודת הקב"ה, ואין אנו צריכין לכהן אחר גם כן שעל ידו יהא מקויים עבודת המקום, וכנגד התלמוד היו מביאין מן בית מלא ספרים וכו', כלומר שכמו שבית מלא ספרים פטור מן המזוזה, לפי שהמזוזה צוה המקום לקבוע על מזוזות ביתינו, כמו שנאמר (דברים ו, ז-ט) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשערך ודברת בם בשבתך בביתך, כדי שיהיה האדם מדבר בדברי תורה תמיד, הרי כמו שנאמר בציצית וזכרתם ועשיתם את כל מצוות ה', נאמר במזוזה ושננתם לבניך ודברת בם וכתבתם על מזוזות ביתך ובשערך, לומר שהציצית היא שגורם למצות המעשה, והמזוזה הא לקבוע בנו תלמוד תורה, ואם הבית מלא ספרים אין צריך למזוזה, הנה כל ישראל מלאים תורה וספרים, אין צריכין למזוזה, כלומר שהם פטורים מאותו המלמד להם תורה, כי אינם צריכים שום אמצעי, שכולם חכמים ושמעו מפי הגבורה (שמות כ, ב) אנכי, ומה צריך לאמצעי, עכ"ל.

הרי שזו היתה טענת קרח נגד משה רבן של ישראל שאין צורך ברב ומורה דרך, לא בשביל להורותם את המעשה אשר יעשון, ולא בכדי ללמדם תורת ה'.

הצורך ברב ללימוד התורה וקיום המצוות ולעצה הוגנת

← אך באמת טעה בכך טעות גדולה, כי אדרבה, על מנת להצליח בלימוד התורה, ההכרח יאלץ ללמוד דוקא מפי רב, כדי ללמוד איך להקשות קושיא ואיך לתרץ, מהו עיקר בסוגיא שצריך להשקיע על זה זמן רב ומה טפל בסוגיא, וכיוצא בזה הרבה, וכמו ששמעתי דברים כאלו ממור"ר הגר"צ שכטר שליט"א, שהוסיף לומר ששמע מהגרי"ד סלובייציק זצ"ל שאיתא בגמ' (סנהדרין ה:): תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבו, והקשה אחד התלמידים אשר לפי זה נראה שאם אין לתלמיד רב יכול להורות אפילו בלי רשות, וענה הגרי"ד זצ"ל כי מי שלא למד אצל רב ודאי אינו יודע ללמוד כדבעי, ובין כה וכה לא יוכל לפסוק שאלות.

וכמו כן צריכים רבי על מנת ללמוד הימנו כיצד לנהוג למעשה, איך להתפלל ואיך לקיים מצוות, כי הלומד מספרים בלבד, מבלי שיהיה לו רב לראות איך נוהג בפועל, עלול לטעות באופן קיום המצוות, פעמים יהיה מיקל במקום שאמרו להחמיר ופעמים יחמיר במקום שאמרו להקל.

ולא זו בלבד המצוות, גם בכ להכיר היטב או החפץ חיים זצ בהלכות שבת, נ אישי.

ובענין זה י כל הלומד תורה קמיה דרבא, אנו הלב לאחר שג עדיף, כי היכי גריס שמעתא ו היא, ומיהו תלן

ולפי זה ו ומרוצה מאוד רבו זה, כי מו יכול הוא ללכה הרי הם סברוח כאשר לפעמיב הוראה, יכול ג

והעיקר ב שואל העצה, ו יוחנן מאי דכו מפיהו כי מלא תורה מפיהו ו: זעירא אות מו

אמרי ברוך - 7377

ולא זו בלבד, אלא שצריכים רב, מלבד לצורך לימוד התורה ועשיית המצוות, גם בכדי ליהנות ממנו עצה ותושיה, אשר לשם כך צריך הרב להכיר היטב את פנימיות התלמיד וקורות חייו וכדו', כפי ששמעתי בשם החפץ חיים זצ"ל שלתת עצה הוגנת קשה יותר מאשר לפסוק שאלה בהלכות שבת, כי עבור עצה הוגנת צריכים להכיר ולהבין את השואל באופן אישי. L

לשואל עצה אצל רב המתאים לכך

ובענין זה יש להעיר, דאיתא בגמ' (ע"ז יט.) אמר להו רב חסדא לרבנן כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם, שבקוהו ואזול קמיה דרבא, אמר להו הני מילי סברא, ופירש רש"י ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד, אבל גמרא, מרב אחד עדיף, כי היכי דלא ליפלוג לישני, ופירש"י שלא יתחלקו הלשונות, דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא, וחדא מילתא היא, ומיהו תלמיד דגריס מתרוייהו משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישני.

ולפי זה נראה, כאשר לפעמים תלמיד לומד גמרא אצל רב פלוני ומרוצה מאוד מאופן לימודו, אך עם כל זה אינו מרגיש נוח להתייעץ עם רבו זה, כי מרגיש שרבו אינו מכירו באופן אישי, או שאינו בעל עצה, יכול הוא ללכת לרב אחר שמכירו יותר או שהוא יותר בעל עצה, כי העצות הרי הם סברות, ובזה מבואר בגמ' שאין ללמוד מרב אחד בלבד. וכמו כן כאשר לפעמים רב אחד נותן שיעור שמתאים לתלמיד, אבל אינו בעל הוראה, יכול ג"כ ללכת לרב אחר לקבל פסק הלכה.

הרב הדומה למלאך ה' צבאות

והעיקר בזה, שיהיה הרב הנותן עצה, אדם שאינו מתכוין אלא לתועלת שואל העצה, מבלי שום חשבון אחר, כדאיתא בגמ' (חגיגה טו:) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, וידועים דברי המקנה (פתחא זעירא אות מג) שפירש בזה"ל:

שנתבאר, וע"י זה יהיו הדינים אמתיים, וממילא יוסרו מישראל כל יגון
ואנחה, (עי' עוד יערות דבש דרוש ד שעיקר הגלות היא אבדן תורתינו
וחכמת ה').

להיות חלק משלשלת המסורה מדור לדור

7 ב, זאת יש להעיר, כי למרות שאנו מבקשים ומקווים לבנין הבית
והחזרת הסנהדרין, שאז יוחזר לנו הקבלה והמסורת, עם כל זה, בודאי יש
לנו להתחזק עתה לקיים המסורה אשר בדינו, וזאת, ע"י הלימוד מרב
לתלמיד, לשמוע דברי הרב ולפלפל עמו (עי' רוח חיים אבות א, ד פירוש
והוי מתאבק בעפר רגליהם שהוא מלשון ויאבק איש עמו, שניתן לנו רשות
להתאבק וללחום בדבריהם ולתרץ קושייתם), שע"י זה מתקשרים עם הרב
ונוטלים חלק בשלשלת המסורה מדור לדור, משא"כ הלומד מן הספרים
בעצמו, או אפילו אם שומע שיעור ע"י הקלטה ב"טייפ" או במחשב, [אף
שאם אי אפשר בענין אחר נכון לעשות כן], הנה הוא מפסיד את עצמו
מלהיות חלק בשרשרת התורה, (עי' במאמרנו לעיל פר' קרח מאמר ד).

וכאמור, יחד עם זאת, יש להתפלל ולבקש השיבה שופטנו כבראשונה
וכו', והסר ממנו יגון ואנחה, שיוחזרו לנו הסנהדרין, בבנין בית המקדש,
בביאת אליהו, שאז תחזור עטרה ליושנה, אכ"ר.

מאמר ג

מתן שכרן של מצוות

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו
את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן

לו את בריתי ו
קנא לאלקיו וי
איתא במז
הקב"ה בדין ה
ז"ל, ורובם כנ
(קידושין לט:)
הכתוב (דברים
אנכי מצוך ה
לעשותם למחו
משלמין שכר ו
שכרם בעולם ו
שכרו, כלומר

ונקדים לנ
מצוה בהאי ע
בשלח) בלשון
'הבעש"ט
אין כל העולם
סוף ברוך הוא
ובספר ב
האדמו"ר מאו
ל, כד) משל י
אינו יודע מתן
תמהים, שאין
ומעולם לא ש
אין העולם יכ
וכ' כי מו
השכר, אלא א
אין סוף.